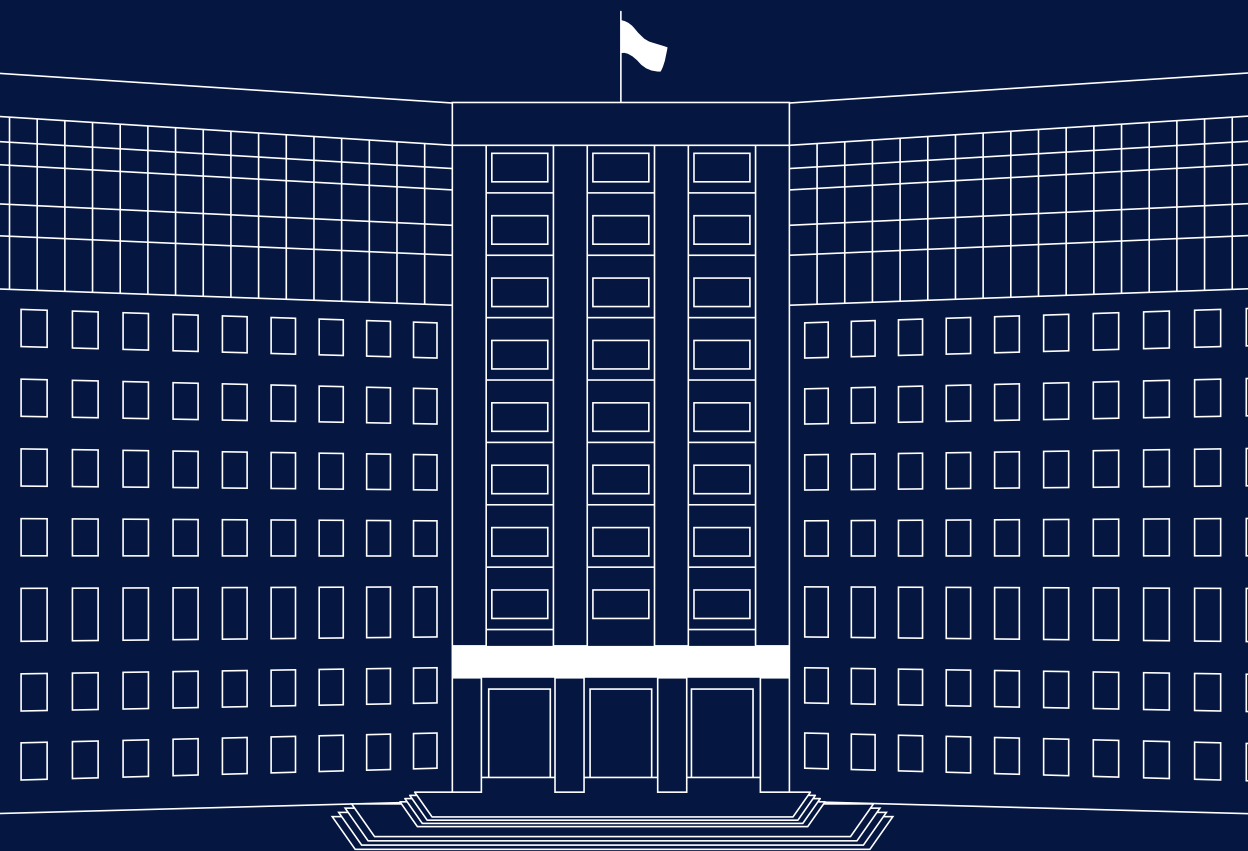

**DOCUMENT
ANALITIC**

.....
**SEPTEMBRIE
2025**
.....

PROGRAMELE ELECTORALE DIN PERSPECTIVA DREPTURILOR OMULUI ȘI A STATULUI DE DREPT

Alegerile parlamentare din 28 septembrie 2025

CRJM
Drepturi și justiție pentru toți

NOTĂ ANALITICĂ

Alegerile parlamentare din 28 septembrie 2025

Programele electorale din perspectiva drepturilor omului și a statului de drept

Această publicație a fost produsă cu sprijinul financiar al Fondului canadian pentru inițiative locale (CFLI) în cadrul proiectului „Societate civilă rezilientă și gândire critică pentru alegeri libere și corecte”, implementat de Centrul de Resurse Juridice din Moldova (CRJM). Conținutul prezentat este responsabilitatea exclusivă a CRJM și nu reflectă neapărat viziunea Guvernului Canadei.

Chișinău, 2025

INTRODUCERE

Context

Alegerile parlamentare din 28 septembrie 2025 au loc într-un climat politic și social complex, marcat de vulnerabilități sistemice precum dezinformarea, manipularea mediatică și propaganda bazată pe teze denaturate. Aceste fenomene riscă să afecteze procesul electoral, să erodeze încrederea publicului în instituțiile democratice și să compromită calitatea dezbaterii publice. În acest context, este esențială o evaluare independentă, imparțială și obiectivă a programelor electorale ale concurenților electorali.

Documentul de față, intitulat *Programele electorale din perspectiva drepturilor omului și statului de drept*, este elaborat în cadrul proiectului „Societate civilă rezilientă și gândire critică pentru alegeri libere și corecte”, implementat de Centrul de Resurse Juridice din Moldova cu suportul financiar al Fondului canadian pentru inițiative locale, în perioada 1 august 2025 – 28 februarie 2026. Proiectul are drept scop consolidarea rezilienței democratice în Republica Moldova prin promovarea gândirii critice, implicării civice și rezistenței la dezinformarea electorală.

Obiective

Analiza urmărește să ofere o înțelegere obiectivă și comparativă a modului în care partidele, blocurile electorale și candidații independenți abordează, în programele lor, tematici legate de drepturile fundamentale și funcționarea statului de drept. Analiza se concentrează pe trei obiective principale:

1. **Evaluarea proporționalității vizibilității, coerenței și conformității angajamentelor** privind drepturile omului și statul de drept, prin raportare la standardele internaționale și la angajamentele asumate de Republica Moldova.
2. **Examinarea particularităților angajamentelor** în domenii-cheie precum independența justiției, combaterea corupției, accesul la justiție, egalitatea și nediscriminarea, libertatea de exprimare și de asociere, protecția grupurilor vulnerabile, cu accent pe caracterul progresiv sau regresiv și fezabilitatea implementării.
3. **Identificarea priorităților comune, fezabile și progresive**, care sunt în concordanță cu standardele internaționale și reformele actuale în domeniul drepturilor omului și statului de drept.

Metodologie

Cercetarea a fost realizată în perioada 19 august – 19 septembrie 2025 și are un cadru de cercetare cu elemente de analiză cantitativă descriptivă. Obiectivul principal a fost evaluarea programelor electorale ale tuturor concurenților înregistrați, prin prisma drepturilor omului și a statului de drept. Programele electorale au fost solicitate de la fiecare concurent prin demersuri repetate expediate pe e-mail, însă nu toți au răspuns solicitării. Atunci când documentele oficiale au lipsit, analiza s-a bazat pe surse secundare verificabile, precum declarații tematice, materiale promoționale, interviuri, postări de pe canalele oficiale ale concurenților sau spoturi electorale.

Pe lângă analiza programelor, cercetarea a inclus o evaluare separată a listelor de candidați ale partidelor și blocurilor electorale, urmărind respectarea cotei de gen, includerea tinerilor și plasarea candidaților pe liste. Pentru fiecare concurent a fost elaborată o fișă de analiză ce conține profilul general al formațiunii, evaluarea programului electoral și identificarea celor mai relevante măsuri privind drepturile omului și statul de drept. Măsurile selectate au fost analizate din perspectiva progresivității, regresivității și fezabilității.

Analiza calitativă s-a limitat la concurenții care au prezentat un program electoral dedicat pentru alegerile parlamentare din 2025, iar pentru ceilalți a fost realizată o analiză generală, în baza informațiilor disponibile în mediul online. Totodată, evaluarea în domeniul drepturilor omului s-a concentrat strict pe angajamente legate de egalitate și nediscriminare, libertatea de exprimare și libertatea de asociere, excluzând angajamentele de natură socio-economică și culturală, care nu au făcut obiectul cercetării.

DISCLAIMER

Această analiză nu constituie agitație electorală. Conform art. 6 alin. (3) din Legea nr. 86/2020 privind organizațiile necomerciale, organizațiile necomerciale pot să își exprime opinia cu referire la programele partidelor politice și ale organizațiilor social-politice, precum și la concurenții electorali și programele acestora. Activitatea are un caracter imparțial și urmărește exclusiv informarea publicului, promovarea transparenței și susținerea unui proces electoral bazat pe decizii informate. Organizația nu susține și nu favorizează niciun partid politic sau candidat și nu se implică în campanii electorale. Cercetarea are un scop civic și analitic, realizată cu respectarea principiilor de neutralitate și echidistanță.

REZUMAT

Analiza este structurată pe doi piloni: Statul de drept (independența justiției, măsuri anticorupție, reforma justiției) și Drepturile omului (egalitate și nediscriminare, libertatea de exprimare și a presei, libertatea de întrunire și asociere). Pentru fiecare subdomeniu au fost inventariate angajamentele din programe și raportate la standardele naționale și internaționale, precum și la politicile și strategiile naționale în vigoare. Evaluarea s-a făcut după criterii uniforme precum:

- Claritatea măsurii (formulare și argumentare);
- Caracterul progresiv (Da – aliniat și evolutiv; Nu – regresiv/stagnant);
- Fezabilitate (Da – realist/aplicabil; Nu – nefezabil).

Aceste criterii au fost **însoțite de comentarii explicative**. Rezultatul oferă o imagine comparativă, sintetizând tendințele dominante pe fiecare segment și diferențele dintre concurenți.

Dintre toți concurenții electorali, 18 au prezentat programe electorale dedicate alegerilor din septembrie 2025, iar pentru ceilalți analiza s-a bazat pe materiale video disponibile în mediul online și pe pozițiile lor publice.

Analiza listelor de candidați relevă faptul că, din perspectiva egalității de gen, cei mai incluzivi concurenți electorali sunt:

- Partidul Politic Liga Orașelor și Comunelor (LOC) – 53,7% femei
- Alianța Liberalilor și Democraților pentru Europa (ALDE) – 51,9% femei
- Partidul Politic Noua Opțiune Istorică (NOI) – 45,5% femei
- Partidul Politic Democrația Acasă – 45,5% femei
- Partidul Politic Moldova Mare (PMM) – 44,6% femei

Toți ceilalți concurenți se situează sub pragul de 42%, ceea ce indică o respectare strictă a prevederilor legale.

În ceea ce privește reprezentarea tinerilor (18–35 ani), cei mai incluzivi concurenți electorali sunt:

- Partidul Politic Noua Opțiune Istorică (NOI) – 29,1% tineri
- Partidul Politic Moldova Mare (PMM) – 23,2% tineri
- Partidul Politic „Democrația Acasă” – 22,7% tineri
- Uniunea Creștin-Socială din Moldova (UCSM) – 20,8% tineri
- Blocul Electoral „Unirea Națiunii” (BUN) – 19,5% tineri

Pe listele celorlalți concurenți electorali tinerii au o reprezentativitate de sub 19%.

Totodată, pe baza estimărilor și sondajelor de opinie disponibile, se observă că formațiunile care respectă sau depășesc cotele, nu au șanse mari de a obține un număr

mare de voturi, existând o corelație negativă confirmată între respectarea cotelor și potențialul electoral.

La majoritatea concurenților, justiția primește mai multă atenție decât drepturile omului. Tendința generală pe acest segment se înclină spre reforme procedurale și digitale în justiție, cu diferențe în abordări. Drepturile omului sunt tratate preponderent „transversal” și rar drept capitol autonom. Această dimensiune este mai periferică sau implicată indirect, fără un cadru operațional privind libertatea de exprimare, de asociere sau egalitate și nediscriminare, ceea ce denotă o lacună majoră într-un domeniu-cheie al drepturilor omului.

Pentru a sistematiza aceste constatări, am grupat măsurile identificate din programele electorale pe categorii tematice, organizate în câteva cluster de măsuri, ceea ce ne-a permis să evidențiem tendințele comune, diferențele de abordare și gradul de progresivitate sau regresivitate al angajamentelor.

Clusterul 1:

Măsuri care necesită reformă constituțională

- Schimbarea statutului procurorilor (statut de magistrați, sub autoritatea Ministerului Public) (PL, AUR);
- Reorganizarea CSM în două camere (judecători și procurori), cu implicarea societății civile (PL);
- Fuziunea între Consiliul Superior al Magistraturii și Consiliul Superior al Procurorilor (AUR);
- Reducerea numărului de deputați (ALDE, Partidul Nostru);
- Reformarea Curții Constituționale prin introducerea unui număr impar de judecători, reguli clare de vot și termene reduse de examinare (AUR);
- Revizuirea rolului Curții Constituționale prin limitarea competenței de interpretare pentru a evita modificarea textelor constituționale și legale; interzicerea desemnării judecătorilor cu dublă cetățenie pentru prevenirea conflictelor de interese; perfecționarea mecanismului de numire al judecătorilor CC (Moldovenii);
- Alegerea procurorului general de către popor (Andrei Năstase, Victoria Sanduța).

Clusterul 2:

Măsuri care nu țin neapărat de Parlament

- Digitalizarea instanțelor și transparentizarea dosarelor publice (PL, PNM, CUB);
- Confiscarea eficientă a averilor funcționarilor corupți (AUR);
- Unificarea programelor de studii la facultățile de drept și la Institutul Național al Justiției din Republica Moldova cu cele ale Institutului Național al Magistraturii din România (AUR);
- Verificarea proprietăților funcționarilor care nu corespund veniturilor declarate (Blocul patriotic).

Clusterul 3:

Măsuri redundante / deja existente

- Dezvoltarea instituției specializării judecătorilor (Blocul Alternativa);
- Crearea mecanismului de regres pentru recuperarea prejudiciului pentru cauzele pierdute la CtEDO (AUR, Andrei Năstase);
- Asigurarea accesului liber și gratuit la hotărâri judecătorești (ALDE);
- Transmiterea publică a ședințelor de judecată (PNM);
- Crearea unei rețele naționale de centre comunitare de consultanță juridică pentru persoanele vulnerabile (Blocul patriotic);
- Monitorizarea atentă și neadmiterea intervențiilor legislative care diminuează independența actorilor din sectorul justiție (Olesea Stamate).

Clusterul 4:

Măsuri declarative

- Aderarea deplină la instrumentele anticorupție ale Consiliului Europei și UE (PL);
- Promovarea păcii interne și dialogului cu minoritățile etnice, asigurarea „securității identitare (AUR);
- Protecția împotriva pătrunderii în legislația „valorilor”, asociate cu înțelegerea distorsionată a „toleranței” și pericolul distrugerii tradițiilor, a instituției familiei și a sistemului de educare a tinerei generații (Moldovenii);
- Venirea în sistem a oamenilor profesioniști, obiectivi, cinstiți, cu un simț sporit al dreptății, capabili de empatie și compasiune (Moldovenii);
- Rechemarea, prin votul poporului, a persoanelor care nu au îndreptățit așteptările (Moldovenii);
- Depolitizarea Consiliului Superior al Magistraturii și Consiliului Superior al Procurorilor (Respect Moldova);
- Lichidarea unor instituții publice/autorități de control, fără a preciza criteriile, analiza de impact și unde se transferă competențele, resursele și personalul (Partidul Nostru, PNM);
- Combaterea corupției instituționale și promovarea bunei guvernări, precum și susținerea statului de drept, a supremației legii, a democrației și a ordinii constituționale (PSDE);
- Revenirea la procedura „legală” de numire a judecătorilor (Blocul Alternativa).

Clusterul 5: Măsurile progresive

- Interzicerea discriminării pe criteriul orientării sexuale (ALDE);
- Reforma Inspecției Judiciare – ca instituție autonomă în cadrul CSM; Reforma Inspecției Procurorilor – ca instituție autonomă în cadrul CSP (Blocul Împreună);
- Examinarea posibilității de a modifica sistemul de pensionare pentru procurori și judecători pe baze generale (Blocul Alternativa);
- Repartizarea aleatorie a dosarelor prin intermediul inteligenței artificiale (PNM);
- Votul electronic și consultările electronice (Partidul Nostru);
- Elaborarea și adoptarea unei legi privind activitatea de lobby (Blocul Împreună);
- Excluderea procedurii prealabile obligatorii în litigiile împotriva autorităților publice (Blocul Alternativa);
- **Îmbunătățirea sistemului de evaluare externă; Continuarea și finalizarea procesului de evaluare a procurorilor; Continuarea și finalizarea procesului de evaluare a judecătorilor;** Evaluarea externă a ofițerilor de urmărire penală specializați în combaterea corupției (Blocul Împreună, PAS);
- Transparență totală – digitalizarea completă a dosarelor și acces public la informațiile judiciare (Respect Moldova, Blocul patriotic, Olesea Stamate);
- Protejarea jurnaliștilor și a libertății de exprimare prin măsuri legislative care să prevină intimidarea, cenzura și presiunile de orice natură asupra reprezentanților presei (Respect Moldova);
- Consolidarea instituțiilor-cheie – CNA, ANI și Procuratura Anticorupție – prin asigurarea independenței funcționale și alocarea resurselor necesare, pentru a preveni tergiversarea proceselor judiciare (Blocul patriotic);
- Educație juridică pentru cetățeni (Victoria Sanduța).

Clusterul 6: Măsurile regresive

- Reformarea evaluării extraordinare (vettingul) prin eliminarea factorului extern (în Comisii și secretariate); schimbarea componenței Comisiilor de evaluare, cu reexaminarea cazurilor dubioase (AUR);
- Stabilirea unor termene fixe obligatorii pentru activitatea de urmărire penală (PAS, CUB, PNM);
- Comasarea sau lichidarea CNA și a Procuraturii Anticorupție, după modelul DNA România (PL, AUR, LOC);
- „Nu vom permite impunerea unor valori străine care distrug moralitatea noastră tradițională. Nu vom permite răspândirea ideologiei anti-familie” (Blocul patriotic);
- Creșterea numărului de asistenți judiciare (Blocul Alternativa);
- Opoziția față de grupul LGBT sau interzicerea generală a așa-numitei „propagande LGBT” în școli (Partidul Nostru, Moldova Mare, NOI).

ANALIZA PLATFOMELOR ELECTORALE

/pas/
UE 2028

**Partidul
Politic
„Partidul
Acțiune și
Solidaritate”**

**Mergem
în direcția
corectă:
UE, pace,
dezvoltare!**

**Programul
electoral**

Profil general al listei electorale

Lista de candidați se caracterizează printr-o structură de gen relativ echilibrată, cu o ușoară predominanță a bărbaților – 59,6%, față de 40,4% femei, cu un raport similar în primele 10 poziții – 60% bărbați și 40% femei. Vârsta medie a candidaților este de 46 de ani, scăzând ușor în primele 10 locuri la 45 de ani. Tinerii de 18–35 de ani sunt slab reprezentați în vârful listei cu doar 10% în primii 10.

Candidații provin din 30 din cele 36 de unități administrativ-teritoriale, cu o pondere majoritară a celor domiciliați în mun. Chișinău (52% din lista completă și 100% din primii 10). Lista include 37 de deputați în exercițiu și 7 membri ai Guvernului, iar 84 dintre candidați sunt membri PAS, cap de listă fiind Igor Grosu.

Prezentarea generală a programului

Deși se află aproape la capătul „listei” de angajamente, programul PAS pune accent major pe statul de drept și pe continuarea reformei justiției inițiate în 2021 (vetting pentru judecători și procurori), însoțită de obiective privind accelerarea anchetării și judecării cauzelor de corupție, reformarea cadrului de recuperare a bunurilor infracționale și modernizarea accesului în profesiile juridice (cu sporirea rolului INJ). Dimensiunea drepturilor omului este prezentă mai ales indirect (anti-bullying și măsuri anti-discriminare în școli, acces la servicii pentru persoane cu dizabilități, facilități electorale pentru diasporă), însă programul nu conține un capitol distinct dedicat egalității și nediscriminării ori garanțiilor pentru libertatea de exprimare, presă și asociere. Per ansamblu, direcția este pro-europeană, cu măsuri de consolidare instituțională în justiție. Totuși, anumite obiective sunt formulate general și necesită clarificare la nivel de instrumente și resurse.

Aspecte pozitive

Continuarea și finalizarea vettingului în justiție – o măsură progresivă și coerentă cu angajamentele deja asumate¹⁴, având potențialul de a consolida integritatea corpului de judecători și procurori. Strategia în sectorul justiției 2022–2025 cere evaluarea externă a judecătorilor și procurorilor, cu țintă minimă de 50% dintre aceștia evaluați până în 2025. Fezabilitatea este dovedită de numirile post-evaluare, însă rămâne esențială asigurarea garanțiilor procedurale (dreptul la apărare și căi de atac efective) de care beneficiază subiecții de evaluare și asigurarea capacității operaționale pentru a menține ritmul fără a sacrifica calitatea.

¹⁴ Comisia Europeană: https://enlargement.ec.europa.eu/moldova-report-2024_en

Consolidarea cadrului de recuperare a bunurilor infracționale – o intenție binevenită în lupta cu corupția mare, ce presupune modernizarea arhitecturii legal-instituționale pentru confiscări și executările hotărârilor de judecată. O asemenea măsură ar contribui la evitarea litigiilor repetate și a riscurilor de neconstituționalitate, proporționalitate și compatibilitate deplină cu standardele CtEDO privind prezumția de nevinovăție și securitatea raporturilor juridice. Strategia de reformă 2022-2025 prevede deja modernizarea arhitecturii legal-instituționale (executare, urmărire bunuri, vânzare) și, în mod explicit, crearea unei platforme online pentru licitația bunurilor confiscate. La sfârșitul anului 2024, pachetul normativ era în curs, însă instrumentul cheie – platforma online – nu este încă funcțională.

Aspecte problematice

Reformarea procesului de accesare în profesiile juridice și întărirea INJ – o propunere oportună de a alinia procesele de selecție, de formare și de evaluare la recomandările Comisiei Europene, care poate ridica standardele profesionale, reducând vulnerabilitățile la influențe externe. Totuși, în 2023, PAS a promovat deja un pachet legislativ nou privind selecția și evaluarea judecătorilor și a susținut modificări consistente pentru consolidarea Institutului Național al Justiției (INJ), deși INJ este o instituție autonomă, în afara unui „mandat” politic direct. Măsura este însă neclară: nu indică ce aduce nou față de cadrul deja adoptat și ce probleme reale țin de implementarea insuficientă (resurse, proceduri, capacități, guvernanta) a legii existente. Fără o diagnoză concretă a blocajelor, promisiunea riscă să fie mai degrabă un mesaj populist decât o soluție, dat fiind că instrumentele pentru a corecta situația există deja și trebuie aplicate consecvent.

Accentul pe „celeritatea (viteza) investigațiilor penale”. În 2023, Parlamentul a modificat legislația și a eliminat termenele fixe pentru urmărirea penală. Oricât de mult ne-am dori „viteză”, durata investigațiilor trebuie dictată de probe și de calitatea urmăririi, iar reintroducerea unor termene rigide – precum s-a făcut în Legea nr. 100 privind corupția electorală – ar fi un regres. Volumul mare al sarcinilor, combinat cu resursele modeste disponibile, va conduce inevitabil la încălcarea termenelor și procedurilor stabilite. Această situație va atrage după sine anularea unor acțiuni și, în cele din urmă, se va reflecta într-un nivel redus de eficiență a procesului în ansamblu. Accentul pe celeritate în dosarele de corupție, fără instrumente procedurale clare, este riscant. Obiectivul de a judeca „rapid și echitabil” e legitim, dar în lipsa măsurilor operaționale (management de caz, resurse suplimentare pentru completuri specializate, standarde pentru administrarea probelor și motivarea hotărârilor) presiunea

pe viteză se poate transforma în ținte cantitative ce afectează dreptul la un proces echitabil și independența instanțelor.

Lacune pe dimensiunea drepturilor omului. Deși există intervenții punctuale (anti-bullying, incluziune educațională, servicii pentru persoane cu dizabilități), programul nu conține angajamente explicite pentru transparența proprietății media, protecția jurnaliștilor și transpunerea legislației europene anti-SLAPP, garanții pentru independența editorială, mecanisme de protecție a libertății de asociere și întrunire. Având în vedere standardele europene și contextul dezinformării, absența acestor elemente este o lacună notabilă care ar trebui acoperită printr-un pachet dedicat libertății de exprimare și societății civile.

Blocul Electoral „Patriotic al Socialiștilor, Comuniștilor, Inima și Viitorul Moldovei”

**Credem în
Moldova!**

**Programul
electoral**

Profil general al listei electorale

Lista de candidați se caracterizează printr-o structură de gen relativ echilibrată, cu o ușoară predominanță a bărbaților – 58,2% față de 41,8% femei, raport care se menține și în primele 10 poziții (60% bărbați și 40% femei). Vârsta medie este de 49 de ani, atât pentru întreaga listă, cât și pentru primii 10 candidați. Tinerii între 18–35 de ani reprezintă 15,5% din total și doar 10% în primele 10 poziții, în timp ce segmentul dominant este cel de 36–50 de ani (39,1% din listă și 50% din primii 10). Candidații de peste 51 de ani constituie 45,5% din total și 40% din primii 10.

Din perspectiva domiciliului, candidații provin din 33 de unități administrative din 36, ceea ce reflectă o acoperire teritorială largă. Cei mai mulți provin din municipii și alte orașe (47,3% din listă, însă doar 10% în primii 10), urmați de mun. Chișinău (38,2% din total și 60% în top 10), iar ponderea cea mai mică revine satelor și comunelor (14,5% din listă, însă 30% în primii 10).

Prezentarea generală a programului

Programul blocului electoral se remarcă printr-un accent conturat pe măsuri sociale, în timp ce dimensiunea drepturilor omului este tratată într-o manieră restrânsă, predominant prin prisma valorilor tradiționale și religioase. Astfel, deși se regăsesc numeroase angajamente în domeniul statului de drept, egalitatea modernă și protecția minorităților nu sunt abordate explicit, ceea ce înclină balanța către o agendă conservatoare, mai puțin aliniată cu standardele internaționale de nediscriminare. În schimb, pe segmentul social, programul cuprinde un spațiu substanțial dedicat pensiilor, salariilor, educației, sănătății și sprijinului pentru tineri și familii, ceea ce sugerează o orientare clară spre politici de protecție și asistență socială. Mesajul central este unul de solidaritate și „vindecare a societății”, cu accent pe bunăstarea imediată a cetățenilor și pe coeziunea națională. În materie de justiție, platforma acordă o atenție luptei împotriva corupției, propunând o serie de măsuri menite să consolideze independența și transparența instituțiilor. Per ansamblu, măsurile analizate au un caracter mai degrabă declarativ și general, cu unele direcții aliniate obiectivelor europene (digitalizare, concursuri meritocratice, consolidarea instituțiilor anticorupție), dar fără a oferi detalii operaționale sau garanții privind implementarea lor. Deși unele propuneri sunt progresive și necesare, altele sunt redundante, deja reglementate sau dificil de realizat, ceea ce ridică întrebări privind realismul și fezabilitatea pachetului în ansamblu. În lipsa unei fundamentări tehnice și a unei prioritizări clare, măsurile riscă să rămână simple promisiuni politice, nu soluții practice.

Aspecte pozitive

Măsura privind digitalizarea justiției este progresivă și cu potențial impact. Ea răspunde nevoii de modernizare a sistemului judiciar și contribuie la reducerea birocrăției, la creșterea transparenței și la facilitarea accesului cetățenilor la justiție. Digitalizarea reprezintă direcția inevitabilă în evoluția justiției moderne și aliniază Republica Moldova la bunele practici europene.

Angajamentul privind numirea în funcțiile-cheie de conducere prin concursuri transparente, bazate pe merit și integritate, este o măsură progresivă și necesară pentru eliminarea influențelor coruptibile din sistem. Ea consolidează încrederea publicului în instituțiile judiciare și garantează selecția unor lideri profesioniști și independenți. Totuși, nu este clar cum va fi implementat acest angajament și prin ce mecanisme concrete vor fi organizate concursurile pentru a asigura transparența și meritocrația.

Aspecte problematice

Familia tradițională numeroasă ca prioritate a statului – măsura ar promova exclusiv un singur tip de familie („tradițională” și „numeroasă”), iar printr-o asemenea măsură statul ar marginaliza alte tipuri de familii existente în societate – familii monoparentale, familii fără copii, familii mixte sau familii formate prin recăsătorire. Toate aceste forme sunt protejate de Constituție și de standardele internaționale privind drepturile omului. Experiența altor state arată că politicile demografice bazate pe „idealizarea” unui model unic de familie nu duc la creșterea natalității. Factorii reali care încurajează familiile să aibă copii sunt sprijinul social, accesul la servicii medicale și educaționale, locuințe accesibile și un mediu economic stabil. Măsura nu este progresivă din perspectiva drepturilor omului.

„Interzicerea valorilor străine” și „combaterea ideologiei anti-familie” – aceste formulări sunt vagi și manipulatorii: „Valori străine” și „ideologie anti-familie” nu au o definiție juridică, ceea ce lasă loc de interpretări abuzive. În practică, pot fi folosite pentru a restrânge libertatea de exprimare, a stigmatiza minoritățile sau a limita educația despre egalitate de gen și drepturile omului. Standardele internaționale¹², inclusiv jurisprudența CtEDO¹³, arată că statele nu pot invoca „tradiția” sau „morală” pentru a justifica discriminarea pe criterii de gen, orientare sexuală, religie sau alte identități. Astfel de măsuri nu protejează familia, ci creează diviziuni sociale prin opoziția dintre „noi” și „ceilalți”. Ele cultivă frica față de diversitate și împiedică societatea să fie una incluzivă și democratică.

Republica Moldova, ca stat membru al Consiliului Europei și candidat la UE, are angajamente clare privind combaterea discriminării. Adoptarea unor asemenea politici ar contraveni acestor angajamente și ar afecta parcursul european.

12 Comitetul ONU pentru Drepturile Omului – *Toonen v. Australia* (1994): a constatat că invocarea moralității majoritare pentru a criminaliza homosexualitatea contravine Pactului Internațional pentru Drepturi Civile și Politice (art. 17 și 26).

13 *Alekseyev v. Rusia* (2010) – Interzicerea marșurilor LGBT de la Moscova pe motivul protejării „valorilor tradiționale” și al moralității a fost declarată o încălcare a Articolelor 11 (libertatea de întrunire), 13 și 14 (nediscriminare).

Blocul Electoral „Alternativa”

Alternativa este! De la teritoriu al dezastrului la vis împlinit!

Programul electoral

Profil general al listei electorale

Lista concurentului electoral este caracterizată de o structură de gen relativ echilibrată, cu o ușoară predominanță a bărbaților – 53,8% bărbați și 46,2% femei, raportul în primele 10 poziții fiind de 60% bărbați și 40% femei. Vârsta medie a candidaților este de 42 de ani (50 de ani în primii 10). Tinerii de 18–35 de ani reprezintă 31,1% din lista completă, însă nu au niciun reprezentant în primii 10. Candidații de 36–50 de ani reprezintă 47,2% din lista completă și 50% din primii 10, în timp ce candidații de peste 51 de ani au o pondere de 21,7% din lista completă și, la fel, de 50% din primii 10.

Din perspectiva domiciliului, candidații provin din 29 din cele 36 de unități administrativ-teritoriale, ceea ce indică o reprezentativitate teritorială largă. 49,1% din candidați au domiciliul în mun. Chișinău (100% în primii 10), urmați de alte orașe (25,5% din lista completă și 0% din primii 10) și sate/comune (25,5% din lista completă și 0% din primii 10). Din punct de vedere al componenței politice, lista este formată din candidați MAN – 56,7% (62,5% în top 10), PDCM – 33,0% (25,0% în top 10) și CC – 10,3% (12,5% în top 10).

Prezentarea generală a programului

Programul electoral este prezentat ca un plan de transformare sistemică a Moldovei, articulat în jurul a 15 reforme populare și a unor obiective anticriză. Accentul cade pe depășirea crizelor sociale și economice, pe relansarea demografică și pe recâștigarea încrederii în instituții. Pe segmentul justiției, probabil cel mai extins set de măsuri propus de concurenții acestor alegeri, se propune un pachet de măsuri pentru o justiție accesibilă și independentă. Se urmărește accelerarea examinării cauzelor prin stabilirea unui volum optim de dosare, redistribuirea judecătorilor pe specializări și teritorii, suplimentarea numărului de asistenți judiciari și delegarea unor cauze către autorități administrative. Totodată, se pune accent pe consolidarea profesiilor juridice, prin fortificarea avocaturii, independența procurorului general și a procuraturilor specializate, precum și protejarea judecătorilor de corupție și influență politică.

Aspecte pozitive

Excluderea procedurii prealabile obligatorii în litigiile împotriva autorităților publice este o reformă binevenită în contextul Republicii Moldova, pentru că elimină un filtru formalist care rareori corectează rapid erorile administrative, dar aproape întotdeauna prelungește drumul justițiabilului până la o acțiune în justiție. Măsura întărește accesul efectiv la justiție și „termenul rezonabil” garantat de art. 6 din CEDO și este consonantă cu standardele europene privind protecția jurisdicțională efectivă (logica art. 47 din Carta UE, folosită ca reper în procesul de aliniere). Practic, pasul respectării procedurii prealabile în mod obligatoriu poate dubla etapele, produce întârzieri procedurale și stimulează „ping-pongul” instituțional, fără a aduce remedii substanțiale. Transformarea lui din obligație în opțiune păstrează posibilitatea revizuirii administrative pentru spețele simple sau pentru reclamantii care preferă soluții rapide în interiorul instituției, dar permite celor afectați să se adreseze direct instanței când urgența, miza drepturilor sau istoricul de ineficiență o impun.

Aspecte problematice

„Colaps” instituțional în sistemul justiției și calificarea acestuia drept politizat și autocrat” ține mai degrabă de o retorică populistă, decât de o diagnoză susținută de date. Încrederea publică în justiție nu arată o prăbușire față de acum patru ani, iar evaluările internaționale (Rule of Law Index 2021–2024) conturează o imagine pozitivă, cu urcarea în clasament a Republicii Moldova, nicidecum scenariul unei derive autoritare sau al distrugerii sistemului judiciar. Afirmatiile categorice din text nu sunt însoțite de indicatori, sau surse verificabile care să le susțină.

Propunerea de „specializare a judecătorilor (fără implicarea CSM)” este redundantă și problematică. Specializarea funcționează deja în cadrul legal existent (prin regulamente și decizii de administrare judiciară), iar scoaterea Consiliului Superior al Magistraturii din circuit ar contraveni autoadministrării justiției și ar crea riscuri de ingerință și conflict cu arhitectura instituțională actuală.

**RENATO
USATÎI**

**Partidul
Politic
Partidul
Nostru**

**E timpul
să fim
împreună!
Doar pentru
Moldova!**

**Programul
electoral**

Profil general al listei electorale

Lista concurentului electoral este caracterizată de o structură de gen relativ echilibrată, cu o ușoară predominanță a bărbaților – 55,3% bărbați și 44,7% femei, cu un raport de 60% bărbați și 40% femei în primele 10 poziții. Vârsta medie a candidaților este de 45 de ani (43 de ani în primii 10). Tinerii de 18–35 de ani au o pondere de 20,1% în lista completă, însă nu sunt reprezentați în primele 10 poziții. Categoria de vârstă 36–50 de ani are o pondere de 51,5% în lista completă și de 90% în primii 10, iar categoria de peste 51 de ani are o pondere de 28,2% în lista completă și de 10% în primii 10.

Din punct de vedere al domiciliului, candidații provin din 26 unități administrative din 36, ceea ce indică o oarecare reprezentativitate teritorială. 20,4% din candidați au domiciliul în mun. Chișinău (30% în primii 10), 43,7% din candidați au domiciliul în alte orașe (50% în primii 10) și 35,9% au domiciliul în sate/comune (20% în primii 10). Din cei 102 candidați propuși, 74 sunt membri ai PN, cap de listă fiind Renato Usatîi.

Prezentarea generală a programului

Platforma concurentului electoral are un pronunțat caracter populist-social și statist, cu multe măsuri „șoc” (reducerea deputaților, anularea imunității, pedepse penale foarte dure), amestecate cu promisiuni sociale masive (pensii minime, alocație la naștere de 200 000 MDL) și proiecte infrastructurale grandioase (canal „Dunărea Moldovei”, aeroport de rezervă, „Orașul Vinului”). Identitar, se caracterizează printr-o retorică conservatoare (interzicerea „propagandei LGBT” în școli). Pe guvernanță, propune guvern „de profesioniști” multi-partinic, vot electronic și consultări electronice.

Aspecte pozitive

Votul electronic și consultările electronice pot crește participarea, mai ales în rândul diasporei și al cetățenilor cu mobilitate redusă, reducând costurile logistice. Implementate corect, aceste instrumente sporesc incluziunea (acces egal, canale multiple de comunicare și consultare), transparența și calitatea deliberării publice (consultări tematice, trasabilitatea propunerilor). Pentru Republica Moldova, soluțiile digitale pot diminua barierele practice de asigurare a consultărilor.

Aspecte problematice

Anularea totală a imunității parlamentare. Abolirea totală a imunității parlamentare, fără distincția clasică dintre iresponsabilitate (non-răspundere pentru voturi și opinii) și inviolabilitate (protecție procedurală), contravine pozițiilor constante ale Comisiei de la Veneția și Adunării Parlamentare a Consiliului Europei: lipsa de responsabilitate legată de votarea și opiniile deputaților trebuie să fie absolută și permanentă, iar inviolabilitatea – calibrată pentru a preveni hărțuirea penală a opoziției și a garanta dezbaterile libere. Eliminarea „în bloc” ar crea un efect de intimidare asupra opoziției și ar răci discursul politic, intrând și în tensiune cu jurisprudența CEDO privind protecția sporită a exprimării politice. În Republica Moldova, o asemenea schimbare implică revizuirea Constituției (dispozițiile privind statutul deputatului), cu aviz al Curții Constituționale și majoritate calificată, ceea ce reclamă un consens politic larg și o analiză de impact serioasă.

Reducerea numărului de deputați la 51 și ideea unei „noi Constituții” sunt, de asemenea, reforme constituționale majore. Codul de bune practici în materie electorală al Comisiei de la Veneția cere stabilitatea regulilor, reprezentare efectivă, egalitatea votului și evitarea modificărilor structurale fără justificare, consens și studii de impact. Micșorarea drastică a corpului legislativ ridică riscuri de sub-reprezentare (inclusiv pentru femei și minorități), crește de facto pragurile de intrare și poate concentra excesiv puterea, slăbind controlul parlamentar asupra executivului. Orice rescriere a Constituției trebuie să fie incluzivă, transparentă, cu participarea opoziției și a societății civile și să urmărească întărirea, nu erodarea, echilibrelor instituționale. În acest sens, procedurile de revizuire constituțională din Republica Moldova impun condiții stricte tocmai în acest scop. Din perspectiva cadrului strategic curent (foile de parcurs ce vizează statul de drept, prioritățile de integrare europeană), o asemenea intervenție nu figurează ca prioritate de reformă și, fără fundamentare tehnică (scenarii instituționale, impact bugetar, funcționarea comisiilor, sarcina per mandat), riscă să redirecționeze resursele de la obiectivele urgente (integritatea și eficiența justiției, anticorupție, digitalizarea justiției) către o revizuire constituțională dificilă, cu beneficii neclare.

Desființarea CNA și SIS pentru a crea un „serviciu special” unic contravine standardelor Consiliului Europei privind controlul democratic al serviciilor de informații: separarea rolurilor (informații/prevenție vs. urmărire penală/acuzare), controale multiple (parlamentar, judiciar și independent) și garanții ferme pentru drepturile omului. Concentrarea opacă

a competențelor într-o singură structură mărește riscul de captură politică și slăbește sistemul de control și echilibru. Totodată, recomandările CoE/GRECO merg în sensul clarificării cooperării și întăririi independenței instituțiilor, nu al comasării lor într-un „mega-serviciu”. În practică, o astfel de re-arhitectură ar atinge garanții de rang constituțional (separarea puterilor, independența procurorului, drepturi procedurale), necesitând — dincolo de o refacere completă a legislației organice — și revizuirii constituționale sau, cel puțin, un control de constituționalitate foarte strict. Pe scurt, toate cele trei propuneri, în formularea lor actuală, sunt nealiniate standardelor internaționale și ar cere, fiecare, un traseu constituțional dificil, fundamentat pe consens, analize de impact și garanții robuste pentru democrație și drepturile omului.

O interdicție generală a așa-numitei „propagande LGBT” în școli (de altfel, o activitate care nu există în prezent) contravine dreptului la libertatea de exprimare și la nediscriminare (art. 10 și 14 din CEDO). Protecția minorilor nu justifică restricții vagi, stigmatizante și ne-necesare într-o societate democratică. Ea ar încălca și Recomandarea CM/Rec(2010)5 a Comitetului Miniștrilor privind combaterea discriminării pe criteriul orientării sexuale/identității de gen și pozițiile ECRI, care cer statelor educație incluzivă, anti-bullying și acces la informații, nu cenzură. În Republica Moldova, o asemenea interdicție ar intra în coliziune directă cu garanțiile constituționale privind egalitatea (art. 16), libertatea exprimării (art. 32) și dreptul la educație (art. 35) și ar fi foarte probabil declarată neconstituțională. Substanțial, măsura mai creează un climat de excludere și autocenzură în școli, ar descuraja intervențiile anti-hărțuire și ar afecta sănătatea mintală a elevilor, subminând standardele europene de nediscriminare și educație incluzivă.

**Partidul
Politic
Democrația
Acasă**

**E timpul
să aducem
Democrația
Acasă!**

Program
electoral
neidentificat

Profil general al listei electorale

Lista de candidați se caracterizează printr-o structură de gen relativ echilibrată, cu o ușoară predominanță a bărbaților – 54,5% față de 45,5% femei, raport care se menține și în primele 10 poziții (60% bărbați și 40% femei). Vârsta medie este de 44 de ani pentru întreaga listă și de 43 de ani pentru primii 10 candidați. Tinerii între 18–35 de ani constituie 22,7% din total, însă doar 10% în primii 10, în timp ce segmentul dominant îl formează candidații de 36–50 de ani (48,9% din listă și 70% din primii 10). Candidații de peste 51 de ani reprezintă 28,4% din listă și 20% din primii 10.

Din perspectiva domiciliului, candidații provin din 20 de unități administrative din 36, ceea ce indică o reprezentativitate teritorială medie. Cei mai mulți provin din mun. Chișinău (53,4% din listă, însă doar 20% în primii 10), urmați de cei din sate și comune (31,8% din total și 60% din primii 10), iar ponderea cea mai mică o au candidații din alte orașe (14,8% din total și 20% din primii 10).

Prezentarea generală a programului

Un program electoral 2025 unitar, structurat pe capitole și măsuri operaționale (cu bugete, termene și indicatori), nu a fost identificat și nici transmis la solicitarea CRJM. Din comunicarea publică a PPDA reiese un discurs puternic unionist (unirea cu România) și anticorupție, însoțit de critici la adresa guvernării și a CEC, cu apeluri la „ordine” și „dreptate”. Există mesaje și poziționări care invocă lupta împotriva corupției și critici la adresa instituțiilor actuale, însă fără propuneri tehnice detaliate, ceea ce face imposibilă evaluarea fezabilității. În ceea ce privește segmentul drepturilor omului, discursul are o retorică pro-cetățean (pensionari, elevi, „dreptate socială”), dar nu este însoțit de o schemă clară de politici care să prevadă costuri, surse de finanțare sau impact.

**Andrei
Năstase**

-
**candidat
independent**

**Vocea ta în
Parlament!**

Programul
electoral

Prezentarea generală:

Programul concurentului este axat pe 5 piloni: administrație și finanțe, justiție și dreptate, echitate socială, ordine politică și electorală și diaspora. Pe segmentul justiție, programul promovează ideea alegerii procurorului general de către popor, introducerea unor pedepse extrem de severe (inclusiv detenție pe viață¹) pentru corupția mare, trădarea de patrie, pedofilie și traficul de droguri implicând minori, dar și responsabilizarea magistraților pentru pierderile suferite de stat la CtEDO. Acestea sunt măsuri „dure”, dar ele fie contravin standardelor constituționale² și internaționale³, fie dublează reglementări deja existente. Pe dimensiunea drepturilor omului, programul este lacunar – lipsesc complet inițiative pe egalitate, nediscriminare, libertatea de exprimare și asociere. Din perspectiva fezabilității, majoritatea măsurilor analizate sunt dificil sau imposibil de implementat fără a afecta echilibrul constituțional sau angajamentele internaționale ale Republicii Moldova.

Aspect pozitiv

Propunerea **privind răspunderea procurorilor și judecătorilor pentru pierderile suportate de stat în urma condamnărilor la CtEDO** poate părea atractivă și în ton cu așteptările publice. Foaia de parcurs pe statul de drept, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 275/2025, prevede expres obiectivul de consolidare a răspunderii judecătorilor și procurorilor prin proceduri disciplinare, ceea ce arată că măsura se aliniază direcțiilor de reformă deja asumate de stat. În realitate, ea nu reprezintă o noutate. Mecanismul este deja reglementat prin mai multe acte normative: Legea nr. 151/2015 privind Agentul guvernamental (art. 27 și 271), Codul civil (art. 2007), Legea nr. 544/1995 privind statutul judecătorului (art. 21²) și legislația conexasă. Acestea stabilesc că statul are drept de regres împotriva judecătorilor dacă, în urma unei hotărâri CtEDO, se constată intenția sau neglijența gravă a acestora, printr-o sentință definitivă ori printr-o procedură disciplinară.

Astfel, pe de o parte, propunerea este legitimă și coerentă cu documentele strategice și cu politicile europene de consolidare

- 1 CEDO a stabilit că detenția pe viață nu este în sine contrară Convenției, dar devine incompatibilă cu art. 3 CEDO (interzicerea tratamentelor inumane și degradante) dacă este ireductibilă (fără nicio perspectivă de eliberare). Vinter și alții c. Regatului Unit (2013); Murray c. Olandei (2016); Hutchinson c. Regatului Unit (2017).
- 2 Constituția RM art. 125 alin. (1) prevede că Procurorul General este numit de Președintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Procurorilor, pentru un mandat de 7 ani, fără posibilitatea reconfirmării
- 3 Comitetul de Miniștri, Recomandarea Rec(2000)19 și opiniile Comisiei de la Veneția recomandă ca numirea procurorului general să fie făcută de autorități care asigură echilibrul între independență și răspundere democratică.

a responsabilității magistraților. Pe de altă parte, ea riscă să fie percepută ca populistă, întrucât cadrul legal există deja, doar că este aplicat extrem de rar. Problema reală nu ține de lipsa reglementării, ci de funcționalitatea mecanismului, în special de inițierea constantă a acțiunilor în regres. În concluzie, măsura este bună și se înscrie în obiectivele reformei justiției, dar nu reprezintă o inovație. Prioritatea ar trebui să fie aplicarea efectivă a mecanismului existent, fie îmbunătățirea reală a acestuia.

Aspect problematic

Alegerea procurorului general prin vot popular presupune în mod obligatoriu modificarea Constituției, un proces anevoios care implică obținerea unui larg consens politic, consultări publice și avizul Curții Constituționale, urmate de adoptarea amendamentului cu votul a cel puțin două treimi din deputații Parlamentului. În cazul unei inițiative venite din partea unui singur deputat, atingerea acestui prag de voturi va fi și mai dificilă. Mecanismul actual de numire a procurorului general are rolul de a garanta echilibrul între independența instituțională a Procuraturii și controlul democratic.

Dacă procurorul general ar fi ales prin vot, (i) ar exista riscul politizării funcției, întrucât campania electorală ar presupune finanțări, promisiuni și alianțe cu grupuri de interese; (ii) procurorul ar deveni un actor politic, ceea ce contrazice rolul său de garant al legalității și imparțialității; (iii) ar apărea tentația ca acesta să acționeze pentru popularitate și capital electoral, nu pentru aplicarea strictă a legii. Conform recomandărilor Consiliului Europei (Rec(2000)19 privind rolul Ministerului Public) și standardelor Comisiei de la Veneția, procurorii trebuie să fie independenți și protejați de influențe externe, inclusiv politice. În nicio democrație consolidată din spațiul european procurorul general nu este ales direct de popor, tocmai pentru a evita populismul și pentru a proteja imparțialitatea justiției. De asemenea, rapoartele GRECO⁴ au subliniat constant că Republica Moldova trebuie să consolideze instituțional independența procurorilor, nu să introducă mecanisme de competiție politică.

Propunerea de alegere a procurorului general prin vot popular nu este una fezabilă. Ea presupune o modificare constituțională dificil de realizat, riscă să politizeze funcția și contravine standardelor europene privind independența procurorilor. În plus, o asemenea idee nu este prevăzută nici în Programul Național de Aderare la Uniunea Europeană și nici în foile de parcurs pentru integrarea europeană, ceea ce demonstrează că nu este privită ca o reformă progresivă.

4 <https://rm.coe.int/fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-respect-of-members-of/1680a5722f>

**Olesia
Stamate**

-
**candidată
independentă**

**Cred în
Moldova
prosperă!**

Program
electoral
neidentificat

Prezentarea generală

Programul său este axat pe cinci piloni: apropierea instituțiilor de cetățeni, buna guvernare, justiția, transparența banilor publici și integrarea europeană. Acesta include măsuri de tip instituțional și procedural, cum ar fi digitalizarea proceselor, consolidarea transparenței, stabilirea unor reguli clare pentru concursurile publice și reglementarea mai strictă a procesului legislativ. Pe segmentul justiției se disting două inițiative. Ambele măsuri sunt încadrabile în direcția consolidării integrității și a independenței justiției, cu accent pe prevenirea abuzurilor și crearea unui cadru mai transparent.

În domeniile analizate aici aferente segmentului de protecție a drepturilor omului (egalitate și nediscriminare, libertatea de exprimare și a presei, libertatea de întrunire și asociere) nu sunt identificate măsuri specifice în cadrul programului. Totuși, o inițiativă din pilonul ce tinde spre apropierea către cetățeni are relevanță indirectă, și anume: limitarea prin lege a practicii funcționarilor publici/demnitărilor de a redirecționa petițiile către persoana vizată (în cazul în care plângerea vizează o anumită persoană). Această măsură, deși nu este formulată explicit în limbajul drepturilor omului, ar putea contribui la: protecția drepturilor omului, prin eliminarea riscului ca petiționarul să fie expus represaliilor sau intimidărilor din partea persoanei vizate.

Aspect pozitiv

Promovarea **dezvoltării unui sistem unic sau a interconectării celor existente de gestionare electronică a dosarelor** se încadrează în obiectivul de digitalizare a sistemului judecătoresc, prevăzut în Foaia de parcurs privind „Statul de drept” – criteriu de referință în procesul de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană. Ea vizează eficientizarea proceselor judiciare, creșterea transparenței și reducerea riscurilor de corupție prin limitarea posibilităților de intervenție nejustificată în dosare. Totuși, fezabilitatea acestei inițiative depinde în mod esențial de existența resurselor financiare și de capacitatea instituțională de a atrage și gestiona fonduri externe pentru dezvoltarea și întreținerea sistemului. Componenta legislativă joacă un rol limitat, în timp ce succesul măsurii va fi determinat în mare parte de modul în care instituțiile vor reuși să implementeze efectiv aceste sisteme și să asigure interoperabilitatea lor.

Această inițiativă este aliniată cu politicile naționale de integrare europeană și reprezintă o măsură progresivă pentru consolidarea statului de drept. Totuși, fezabilitatea sa va depinde în mod decisiv de capacitatea instituțiilor de a atrage și gestiona

resursele necesare, precum și de implementarea efectivă și interoperabilitatea sistemelor.

Aspect problematic

Monitorizarea atentă și neadmiterea intervențiilor legislative care diminuează independența actorilor din sectorul justiției – constituie, în realitate, o sarcină firească și o atribuție de bază a fiecărui deputat. Rolul fundamental al deputaților este să examineze proiectele de lege și să se asigure că ele răspund celor mai înalte standarde și că nu vor avea un impact negativ odată cu aplicarea în practică. Din această perspectivă, prevederea nu aduce un mecanism nou și nici nu descrie o acțiune concretă, ci se limitează la o declarație generală de intenție. În lipsa unor instrumente clare de aplicare, măsura riscă să rămână un angajament pur formal, imposibil de monitorizat și verificat în practică. În plus, „neadmiterea” unor asemenea intervenții legislative nu depinde de voința unui singur deputat, ci de votul majorității parlamentare. Un singur deputat, chiar vigilant, nu are pârgurile necesare pentru a bloca singur o inițiativă legislativă susținută de o majoritate politică.

Prin urmare, formularea nu oferă garanții reale și nici soluții eficiente pentru protecția independenței justiției. Ea reia o obligație deja existentă în activitatea legislativă curentă, ceea ce îi reduce valoarea practică.

**Partidul
politic
Mișcarea
Respect
Moldova**

**Pentru o
Moldovă
condusă cu
respect și
competență!**

**Programul
electoral**

Profilul general al listei electorale

Lista de candidați se caracterizează printr-o structură echilibrată de gen, cu o ușoară predominanță a bărbaților – 57,4% față de 42,6% femei, iar în primele 10 poziții raportul se menține relativ similar (60% bărbați și 40% femei). Din punct de vedere al vârstei, media generală este de 48 de ani, însă în primele 10 locuri crește la 54 de ani. Tinerii între 18–35 de ani reprezintă 14,9% din total, dar nu sunt reprezentați deloc în top 10. Segmentul dominant îl constituie candidații de 36–50 de ani (46,5% din listă), în timp ce persoanele de peste 51 de ani sunt mult mai bine reprezentate la începutul listei (60% din primii 10).

În ceea ce privește domiciliul, candidații provin din 27 de unități administrative din 36, ceea ce reflectă o diversitate teritorială. Totuși, ponderea cea mai mare aparține municipiului Chișinău și suburbiilor (34,7% din totalul listei și 70% în primele 10 locuri), urmată de alte orașe (25,7%) și sate/comune (39,6%), acestea din urmă fiind slab reprezentate în top 10 (10%).

Prezentarea generală a programului

Programul partidului „Respect Moldova” este structurat pe 19 piloni și integrează măsuri aferente ambelor dimensiuni analizate. Reforma justiției constituie primul pilon, cu accent pe crearea unui cadru instituțional care, în viziunea concurentului electoral, ar asigura funcționarea democratică a statului. În ceea ce privește drepturile omului, subiectele abordate se concentrează pe garantarea libertății de exprimare și a mass-mediei independente, fără a include însă alte măsuri relevante pentru celelalte aspecte cercetate. De asemenea, programul prevede un pachet amplu de măsuri în domeniul social, axat pe creșterea nivelului de protecție și sprijin pentru categoriile vulnerabile, incluzând majorarea pensiei minime și indexarea anuală a acesteia, instituirea unui fond național pentru locuințe sociale, precum și creșterea indemnizațiilor destinate mamelor, copiilor și persoanelor cu dizabilități.

Aspecte pozitive

Măsura privind formarea continuă pentru judecători și procurori, adaptată la legislația acquis-ului comunitar, urmărește armonizarea pregătirii profesionale cu standardele europene și consolidarea capacității sistemului judecătoresc în contextul integrării europene. Cadrul instituțional necesar este deja funcțional prin Institutul Național al Justiției (INJ), care a integrat elemente din acquis în programele sale de formare continuă. De asemenea, Planul

anual de formare este elaborat conform metodologiei proprii a INJ și are la bază atât solicitările judecătorilor și procurorilor, cât și propunerile Consiliului Superior al Magistraturii (CSM), ale Consiliului Superior al Procurorilor (CSP) și ale colegiilor de selecție și evaluare. Prin urmare, infrastructura instituțională există, dar eficiența implementării depinde de capacitatea INJ de a integra sistematic noile cerințe și de a adapta conținutul formării la dinamica acquis-ului comunitar.

Măsura este una progresivă și fezabilă, întrucât se aliniaza politicilor de integrare europeană și beneficiază deja de un cadru instituțional adecvat prin INJ. Totuși, succesul său depinde în mod esențial de zona implementării și de capacitatea instituțională de a adapta constant programele de formare la evoluțiile legislative europene.

Angajamentul privind protejarea jurnaliștilor și a libertății de exprimare prin măsuri legislative care să prevină intimidarea, cenzura și presiunile asupra presei are, în esență, o direcție corectă și aliniată principiilor democratice. Totuși, formularea este generală și lipsită de precizări privind domeniile concrete de intervenție, ceea ce ridică incertitudini asupra conținutului efectiv al modificărilor propuse. O asemenea măsură ar presupune un pachet legislativ complex, care să vizeze mai multe paliere: dreptul penal (incriminarea unor forme de hărțuire), dreptul civil și procesual (limitarea cererilor vădit neîntemeiate sau a acțiunilor judiciare abuzive – SLAPP), precum și cadrul normativ privind audiovizualul și mass-media.

Din perspectivă juridică, ajustarea legislației naționale în această direcție este necesară pentru a transpune Directiva (UE) 2024/1069 a Parlamentului European și a Consiliului din 11 aprilie 2024, care prevede protecția jurnaliștilor și a apărătorilor drepturilor omului împotriva proceselor abuzive. De asemenea, această obligație este inclusă și în foile de parcurs ce vizează statul de drept, ceea ce înseamnă că măsura este deja o condiționalitate a parcursului european al Republicii Moldova.

Astfel, dacă sub umbrela acestei inițiative se are în vedere transpunerea directivei europene și consolidarea mecanismelor de protecție împotriva procedurilor judiciare abuzive, măsura trebuie privită pozitiv și încurajată. În același timp, ea necesită o monitorizare atentă, pentru a evita riscul ca sub acoperirea unui obiectiv legitim să fie promovate modificări legislative care ar putea afecta echilibrul dintre libertatea de exprimare și alte drepturi fundamentale. Prin urmare, propunerea are un potențial substanțial de progres, dar necesită claritate, delimitare juridică precisă și transparență în procesul de implementare.

Aspecte problematice

Modificarea legislației privind organizarea reevaluării (vetting-ului) poate fi calificată drept o măsură regresivă, întrucât acest proces se află deja într-o fază avansată de implementare și reprezintă o condiționalitate asumată în dialogul Republicii Moldova cu Uniunea Europeană. Finalizarea exercițiului de vetting este prevăzută expres în foile de parcurs ce vizează statul de drept și în Programul Național de Aderare, ceea ce înseamnă că orice intervenție legislativă majoră ar risca să blocheze procesul sau să îl întârzie considerabil.

Dacă prin această măsură se are în vedere stoparea vetting-ului, ea ar intra în contradicție directă cu obiectivul de integrare europeană⁵, pe care concurentul îl promovează în alte segmente ale programului său. În cazul în care scopul este schimbarea modalității de funcționare a mecanismului, aceasta va necesita timp și efort suplimentar, ceea ce va genera întârzieri și incertitudine, diminuând șansele de a ajunge la finalitatea dorită – un corp de magistrați integri, capabil să funcționeze în interesul cetățeanului și în conformitate cu standardele europene.

Reformarea și depolitizarea Consiliului Superior al Magistraturii și a Consiliului Superior al Procurorilor, așa cum este formulată, ridică serioase semne de întrebare sub aspectul necesității și al oportunității. Ambele structuri au fost reformate recent, în conformitate cu angajamentele internaționale asumate de Republica Moldova, iar datele statistice arată o evoluție pozitivă a percepției privind independența lor: în cazul CSM, de la 47% în anul 2023 la 58% în 2025, iar pentru CSP, de la 37% în 2023 la 54% în 2025⁶. Din interior, percepția privind consolidarea independenței este de asemenea confirmată.

În aceste condiții, nu este clar ce anume se dorește să fie reformat și care ar fi deficiențele ce ar justifica o nouă intervenție legislativă sau instituțională. Mai mult, inițierea unei noi reforme ar putea afecta stabilitatea mandatului membrilor acestor organe de autoadministrare și ar genera riscul unor blocaje în funcționarea sistemului judiciar și a procuraturii. Din perspectivă juridică, asemenea măsuri pot submina principiul securității juridice și pot fi interpretate ca o ingerință nejustificată în funcționarea unor instituții constituite recent și aflate în proces de consolidare. Prin urmare, angajamentul are un caracter neclar și poate produce efecte contrare obiectivului declarat al independenței justiției.

5 Pct. 5.1.2 și pct. 5.2.2. din Foaia de parcurs privind „Statul de drept, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr.275/2025

6 <https://crjm.org/perceptia-judecatorilor-procurorilor-si-avocailor-despre-justitie-si-fenomenul-coruptiei-editia-2025/26735/>

**Partidul
Social
Democrat
European**

**Construim
viitorul
acasă!**

**Programul
electoral**

Profil general al listei electorale

Lista de candidați se caracterizează printr-o structură echilibrată de gen, cu o ușoară predominanță a bărbaților – 53,5% față de 46,5% femei, iar în primele 10 poziții raportul se menține relativ similar (60% bărbați și 40% femei). Din punct de vedere al vârstei, media generală este de 49 de ani, iar în primele 10 locuri crește ușor la 50 de ani. Tinerii între 18–35 de ani reprezintă 18,6% din total, dar nu sunt deloc reprezentați în top 10. Segmentul dominant îl constituie candidații de 36–50 de ani (38,4% din listă și 50% din primii 10), în timp ce persoanele de peste 51 de ani au aceeași pondere (43% din total și 50% în primii 10).

În ceea ce privește domiciliul, candidații provin din 22 de unități administrative din 36, ceea ce reflectă o anumită diversitate teritorială. Ponderea cea mai mare aparține celor din sate și comune (51,2% din total, respectiv 60% în primele 10 locuri), urmați de candidații din alte orașe (25,6% din total, 20% în primii 10) și mun. Chișinău (23,3% din listă și 20% în primii 10).

Prezentarea generală a programului

PSDE propune un program electoral amplu, structurat pe cinci direcții majore – economie, agricultură, educație, protecție socială și guvernare. Documentul conține atât o analiză detaliată a problemelor identificate, cât și soluții cu caracter tehnocrat, prin care partidul își prezintă viziunea de implementare.

În ceea ce privește drepturile omului, programul nu formulează măsuri punctuale pe domeniile clasice de referință, însă insistă substanțial asupra protecției sociale, inclusiv prin implicarea societății civile. Egalitatea și nediscriminarea sunt menționate în contextul politicilor sociale, cu accent pe incluziune și acces echitabil la servicii. Totuși, [programul partidului](#) conține angajamente explicite privind promovarea egalității, diversității culturale și participării democratice. Este evidențiată importanța respectării dreptului la identitate culturală, lingvistică, religioasă și etnică, precum și combaterea rasismului, șovinismului, extremismului și separatismului. Un accent special este pus pe egalitatea de gen, armonia interetnică și coeziunea socială, toate acestea fiind corelate cu valorile europene și democratice.

În domeniul justiției și luptei anticorupție, programul electoral nu propune măsuri legislative detaliate, însă orientarea generală a partidului este clară: depolitizare, meritocrație și transparență. Totuși din programul partidului se desprinde angajamentul pentru combaterea corupției instituționale și promovarea bunei guvernări, precum și susținerea statului de drept, a supremației

legii, a democrației și a ordinii constituționale. Aceste obiective sunt prezentate în termeni generali, ca principii de cadru instituțional, fără a fi însoțite de mecanisme concrete prin care să fie atinse.

Per ansamblu, programul PSDE confirmă orientarea pro-europeană și angajamentul pentru consolidarea statului de drept și a drepturilor fundamentale. Chiar dacă multe dintre măsuri sunt formulate la un nivel general și fără detalii privind implementarea, ele se aliniază strategiilor naționale existente și reflectă o viziune pozitivă, bazată pe valori democratice și europene.

Blocul electoral Împreună

**Moldova
poate mai
mult!**

**Programul
electoral**

Profil general al listei electorale

Lista de candidați se caracterizează printr-o structură relativ echilibrată de gen, cu o ușoară predominanță a bărbaților – 58,3% față de 41,7% femei, raport care se menține și în primele 10 poziții (60% bărbați și 40% femei). Din punct de vedere al vârstei, media generală este de 51 de ani, însă în primele 10 locuri aceasta scade la 47 de ani. Tinerii între 18–35 de ani reprezintă doar 6,7% din listă și nu sunt deloc prezenți în primii 10. Segmentul dominant îl constituie candidații de 36–50 de ani (43,3% din total și 80% din primii 10), în timp ce persoanele de peste 51 de ani formează jumătate din listă (50%), dar doar 20% dintre primii 10.

În ceea ce privește domiciliul, candidații provin din 18 unități administrative din 36, ceea ce arată o reprezentativitate medie la nivel teritorial. Cei mai mulți candidați provin din sate și comune (41,7% din total, însă doar 10% în primele 10 poziții), urmați de mun. Chișinău (33,3% din listă și 70% în primele 10 locuri) și din alte orașe (25% din total și 20% în primii 10).

Prezentarea generală a programului

Programul electoral al Blocului „Împreună” este structurat pe 12 domenii majore, ce acoperă practic toate sferile de interes public – de la economie și justiție, la sănătate, educație, cultură și integrare europeană. Acesta este detaliat, argumentat și redactat într-un stil profesionist și coerent, ceea ce îi conferă consistență în prezentarea viziunii politice. Accentul cel mai puternic este pus pe statul de drept și combaterea corupției. Aceste măsuri sunt prezentate detaliat și cu accent pe instrumente instituționale precum evaluarea integrității judecătorilor, procurorilor și ofițerilor de urmărire penală, reforma procuraturilor specializate, registrele electronice de performanță și consolidarea capacității INJ. Măsurile propuse sunt ambițioase și, în general, sunt aliniate cu strategiile naționale și angajamentele europene (Strategia Justiției 2022–2025, Foaia de Parcurș). Dimensiunea drepturilor omului este mai puțin conturată. Se regăsesc referiri la libertatea de exprimare și la mass-media independentă, însă lipsesc angajamente clare privind egalitatea, nediscriminarea sau libertatea de întrunire și asociere. Acest aspect face ca partea de drepturi fundamentale să fie mai degrabă declarativă și limitată comparativ cu alte capitole. În ansamblu, direcția este una promițătoare și conformă cu obiectivele europene.

Aspecte pozitive

Îmbunătățirea sistemului de evaluare externă și continuarea procesului de vetting pentru judecători și procurori, cu extinderea asupra ofițerilor de urmărire penală specializați, reprezintă un demers în mod clar pozitiv și necesar. Aceste măsuri sunt în deplină concordanță cu strategiile naționale de reformă și cu angajamentele asumate de Republica Moldova în procesul de integrare europeană, fiind menite să consolideze integritatea și profesionalismul întregului sector de justiție. Ele transmit un semnal ferm privind angajamentul statului de a construi instituții credibile și reziliente, capabile să investigheze și să soluționeze cauzele într-un mod imparțial și transparent. Totuși, dincolo de caracterul progresiv și alinierea la standardele europene, este necesară o notă de precauție. Succesul acestor măsuri nu depinde doar de cadrul normativ sau de voința politică, ci și de factori practici: resursele financiare puse la dispoziție, capacitatea administrativă de gestionare a unui proces complex și menținerea unei colaborări eficiente între toate instituțiile implicate. În lipsa unei coordonări clare sau în cazul unor întârzieri în alocarea resurselor, există riscul ca procesul să își piardă ritmul și să nu producă rezultatele așteptate. Astfel, deși orientarea generală este corectă și benefică, reușita va depinde în mod esențial de implementarea riguroasă și sustenabilă a acestor măsuri.

Transformarea Inspecției Judiciare și a Inspecției Procurorilor în instituții autonome este o măsură bună și progresivă, care poate asigura în mod real independența acestora. Totuși, pentru ca reforma să fie eficientă, este necesar ca aceste instituții să dispună de un buget propriu, un secretariat independent și un sediu separat. Succesul depinde de adoptarea unor norme clare privind organizarea, numirea și funcționarea, precum și de alocarea resurselor adecvate, astfel încât autonomia declarată să se concretizeze în practică și să contribuie la consolidarea responsabilității și independenței justiției.

Elaborarea și adoptarea unei legi privind activitatea de lobby, care să reglementeze clar interacțiunea dintre decidenții publici și reprezentanții intereselor private, contribuind la combaterea corupției, asigurarea transparenței și consolidarea responsabilității instituționale. Măsura este ambițioasă și progresistă. Reglementarea și transparența activităților de lobby reprezintă un instrument esențial pentru reducerea riscurilor de corupție și consolidarea încrederii publice în procesul decizional. În acest sens, GRECO⁷ recomandă Republicii Moldova, alături de

⁷ <https://rm.coe.int/fifth-evaluation-round-preventing-corruption-and-promoting-integrity-i/1680aec9a7>

alte state membre, să introducă reguli clare pentru parlamentari privind interacțiunea cu părți terțe care urmăresc influențarea procesului legislativ, inclusiv prin instituirea unui registru de lobby și mecanisme de identificare și monitorizare a acestor activități.

Aspecte problematice

Viziunea concurentului asupra acestei măsuri privind reforma ce vizează crearea PACCO prin care se propune comasarea procuraturilor specializate, văzând-o drept este o reformă necesară și mult întârziată, ce poate contribui la eliminarea procurorilor compromiși și ineficienți.

În acest context, Blocul Împreună își propune:

- să stabilească criteriile clare privind delegarea și angajarea procurorilor în cadrul noii procuraturi, în baza performanțelor profesionale, atât pentru cei delegați temporar, cât și pentru cei angajați cu statut permanent pe perioada termenului stabilit prin lege;
- să asigure efectuarea obligatorie a verificării integrității etice și financiare ulterior angajării;
- să garanteze continuitatea dosarelor aflate în gestiunea PA și PCCOCS, precum și a celor aflate în instanțele judecătorești, indiferent de nivel și etapă.

Măsura este una clară și are potențial mare de a fi implementată. Cu toate acestea, măsura propusă nu se regăsește în niciuna din strategiile de politică națională. Obiectivul principal ar trebui să fie consolidarea instituțiilor existente, astfel încât acestea să își poată îndeplini sarcinile în mod eficient, punând accent pe cooperare și coordonare între actori⁸. Orice reformă de o asemenea amploare presupune, inevitabil, operațiuni administrative complexe – selecția procurorilor, redistribuirea și predarea dosarelor, reorganizarea procedurilor interne. Toate aceste procese pot duce la tergiversări semnificative în soluționarea cauzelor și la încetinirea ritmului de lucru. În loc să aducă mai multă eficiență, există riscul să creeze blocaje și să afecteze continuitatea activității. Un alt risc major este dispariția unei procuraturi specializate, capabile să investigheze cauzele în care sunt implicați procurori din cealaltă structură. Lipsa unei astfel de instituții autonome ar slăbi capacitatea sistemului de a răspunde imparțial și eficient în cazurile de corupție comise de procurori. Astfel, în loc să contribuie la întărirea statului de drept, măsura ar putea duce la vulnerabilizarea mecanismelor de control și responsabilizare.

Deși programul este unul substanțial și bine structurat, se remarcă lipsa unor măsuri concrete în domeniul drepturilor omului, în special privind promovarea libertății de exprimare, a libertății de asociere și a principiului nediscriminării. Absența acestor angajamente arată că aceste aspecte nu constituie o prioritate pentru concurentul electoral.

8 https://enlargement.ec.europa.eu/moldova-report-2024_en

**Alianța
„Moldovenii”**

**Moldova
va fi
întotdeauna!**

**Programul
electoral**

Profil general al listei electorale

Lista de candidați se caracterizează printr-o structură relativ echilibrată de gen, cu o ușoară predominanță a bărbaților – 59,6% față de 40,4% femei, raport care se menține și în primele 10 poziții (60% bărbați și 40% femei). Din punct de vedere al vârstei, media generală este de 41 de ani, iar în primele 10 locuri crește ușor la 42 de ani. Tinerii între 18–35 de ani reprezintă 29,8% din listă, dar sunt mai slab reprezentați în primele 10 poziții (20%). Segmentul dominant îl constituie candidații de 36–50 de ani (54,4% din total și 80% din primii 10), în timp ce persoanele de peste 51 de ani au o pondere mai redusă (15,8% din listă) și nu sunt deloc reprezentate în primele 10 poziții.

În ceea ce privește domiciliul, candidații provin din 11 unități administrative din 36, ceea ce denotă o reprezentativitate teritorială restrânsă. Cei mai mulți candidați sunt din Chișinău și suburbii (68,4% din total și 60% din primii 10), urmați de cei din sate și comune (22,8% din listă și 30% în primii 10), iar ponderea cea mai mică o au candidații din alte orașe (8,8% din total și 10% în primii 10).

Prezentarea generală a programului

Programul partidului este construit pe mai multe obiective care acoperă domenii variate: economie, justiție, administrație publică, mediu, cultură și politică externă. Accentul se pune pe dezvoltarea economică prin stimularea afacerilor locale, reformarea sistemului financiar, susținerea agriculturii și protejarea mediului, precum și pe modernizarea infrastructurii. În domeniul justiției se regăsesc câteva măsuri, precum majorarea salariilor angajaților din sistem, atragerea profesioniștilor „cinstiți și obiectivi”, rechemarea prin vot a celor care nu au corespuns așteptărilor și revizuirea rolului Curții Constituționale. Acestea sunt formulate mai degrabă în termeni declarativi sau populist, fără detalii privind fezabilitatea și mecanismele de implementare. În ceea ce privește drepturile omului, programul include angajamente generale de respectare a libertăților fundamentale și se insistă pe conservarea valorilor tradiționale, familiale și religioase și exprimă rezerve față de introducerea „noilor valori” asociate toleranței. Astfel, documentul acordă o pondere mai mare măsurilor în domeniul justiției și consolidării statului, în timp ce abordarea drepturilor omului este limitată și orientată preponderent spre protejarea cadrului valoric tradițional.

Aspecte pozitive

Măsura privind venirea în sistem a oamenilor profesioniști, obiectivi, cinstiți, cu un simț sporit al dreptății, capabili de empatie și compasiune, în esență, se subsumează celui mai larg cadru de asigurare a integrității și profesionalismului în justiție. Însă pentru aceasta există deja mecanisme instituționalizate, precum evaluarea externă a integrității sau evaluarea performanțelor profesionale. Fără precizarea unor instrumente concrete – criterii de selecție, proceduri transparente sau măsuri legislative – formularea rămâne vagă și lipsită de fundamentare practică. Pentru a fi credibilă și aplicabilă, o asemenea măsură trebuie ancorată în mecanisme clare, verificabile și conforme cu standardele deja existente în procesul de consolidare a justiției.

Aspecte problematice

Propunerea de revizuire a rolului Curții Constituționale ridică mai multe aspecte problematice. Măsura este formulată într-un mod general și declarativ, fără precizarea mecanismelor juridice prin care ar urma să fie realizată limitarea competenței de interpretare sau perfecționarea mecanismului de numire. Totodată, interdicția dublei cetățenii nu este fundamentată pe un risc real demonstrat și poate fi văzută ca discriminatorie, așa cum a reținut și Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauza Tănase c. Moldovei (Marea Cameră, 27 aprilie 2010), unde a constatat că restricțiile generale și nediferențiate aplicate persoanelor cu dublă cetățenie contravin principiului proporționalității și dreptului de a fi ales. Limitarea competenței de interpretare contravine rolului constituțional al Curții și standardelor europene, unde interpretarea constituțională este esențială pentru funcționarea statului de drept. Implementarea unei asemenea măsuri ar necesita modificări constituționale de amploare, cu un proces complex și dificil de realizat. În plus, riscul de a afecta rolul fundamental al Curții de garant al supremației Constituției pune sub semnul întrebării aplicabilitatea reală a unor asemenea modificări.

Măsura privind protecția împotriva pătrunderii în legislația moldovenească a așa-ziselor valori, asociate cu înțelegerea distorsionată a toleranței și pericolul distrugerii tradițiilor, a instituției familiei și a sistemului de educare a tinerei generații este formulată într-un limbaj vag, încărcat de judecăți de valoare și fără claritate juridică. Din modul de redactare se subînțelege intenția de a restrânge anumite drepturi și libertăți, în special în ceea ce privește egalitatea, nediscriminarea și recunoașterea diversității sociale și culturale. Termenii utilizați – „așa-zise

valori” și „toleranță distorsionată” – sugerează o atitudine defensivă față de standardele europene și internaționale privind drepturile omului și pot justifica excluderea sau marginalizarea unor categorii sociale.

Această abordare nu este în concordanță cu angajamentele Republicii Moldova asumate prin instrumente internaționale⁹, inclusiv CtEDO¹⁰, și obligațiile în procesul de integrare europeană, care cer promovarea egalității și respectarea diversității. În lipsa unor definiții precise și a unor măsuri concrete, formularea rămâne declarativă, dar conține riscul de a legitima politici restrictive și de a limita drepturile fundamentale sub pretextul protejării tradițiilor.

9 Rezoluția 16/3 Consiliul Drepturilor Omului „Promovarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale printr-o mai bună înțelegere a valorilor tradiționale ale umanității” subliniază că „tradițiile nu trebuie invocate pentru a justifica practici nocive care încalcă normele universale de drepturi ale omului.

10 Bayev și alții v. Russia (Cerere nr. 67667/09, 44092/12 și 56717/12)- Curtea a notat că apelul la „valori morale majoritare” sau la tradiție nu poate în mod automat legitima o restricție care încalca libertatea de exprimare și drepturile fundamentale

**Alianța
pentru
Unirea
Românilor**

**Unirea nu
este un
vis, este o
necesitate!**

**Programul
electoral**

Profil general al listei electorale

Lista de candidați se caracterizează printr-o structură relativ echilibrată de gen, cu o ușoară predominanță a bărbaților – 58,1% față de 41,9% femei, raport care se menține și în primele 10 poziții (60% bărbați și 40% femei). Din punct de vedere al vârstei, media generală este de 45 de ani, iar în primele 10 locuri aceasta crește semnificativ la 56 de ani. Tinerii între 18–35 de ani reprezintă 30,6% din listă, dar nu sunt deloc prezenți în primii 10. Segmentul dominant îl constituie candidații de peste 51 de ani (33,9% din total și 60% din primii 10), urmați de cei din grupa 36–50 de ani (35,5% din total și 40% din primii 10).

În ceea ce privește domiciliul, candidații provin din 19 unități administrative din 36, ceea ce reflectă un nivel moderat de diversitate teritorială. Cei mai mulți candidați sunt din Chișinău și suburbii (40,3% din listă și 60% din primii 10), urmați de cei din sate și comune (32,3% din total și 10% din primii 10), iar restul provin din alte orașe (27,4% din listă și 30% din primii 10).

Prezentarea generală a programului

AUR și-a construit programul electoral în jurul unei agende pronunțate în favoarea unirii cu România, sintetizată în platforma „Zece Pași pentru Reunire”, care are ca obiectiv central unirea Republicii Moldova cu România. Printre prioritățile asumate se regăsesc semnarea unui tratat de fraternitate între cele două state și crearea unui fond special al unirii. Întreaga platformă este fundamentată pe valorile tradiționale – familie, credință, națiune și libertate – iar reunificarea este prezentată drept scopul principal și definitoriu al formațiunii. Pe dimensiunea statului de drept, segmentul central este capitolul intitulat „Justiție europeană”, completat de unele propuneri din alte capitole. Accentul cade pe reconstrucția instituțională și reducerea controlului politic, însă unele măsuri ridică semne de întrebare privind fezabilitatea lor. În același timp, mai multe capitole, precum cele intitulate „Națiune sănătoasă”, „Demografie” și „Securitate”, includ măsuri care ating complementar dimensiunea drepturilor omului. Acolo sunt prevăzute acțiuni precum combaterea discursului de ură, promovarea păcii interne și dialogului cu minoritățile etnice, dar și asigurarea așa-numitei „securități identitare”.

Aspecte pozitive

Acordarea statutului de magistrat pentru procurorii din Republica Moldova ar putea conferi garanții sporite de inamovibilitate și ar consolida independența procurorilor, aducându-i la un nivel

de protecție similar cu cel al judecătorilor. Totuși, o asemenea schimbare ar presupune intervenții legislative majore, inclusiv la nivel constituțional, pentru a adapta cadrul normativ și a asigura coerența sistemului de justiție.

Concentrarea pe justiția restitativă pune accent pe egalitatea tuturor în fața legii și pe repararea concretă a prejudiciilor cauzate societății. Măsuri precum confiscarea averilor obținute ilicit, obligarea la repararea prejudiciilor și implicarea în muncă în folosul comunității contribuie la restabilirea echității și la consolidarea încrederii publice în justiție. Această orientare este în linie cu standardele europene¹¹ privind răspunderea proporțională și eficientă, având potențialul de a combina sancțiunea cu reintegrarea socială și de a reduce percepția de impunitate.

Aspecte problematice

Auditarea evaluării extraordinară (vettingul), cu eliminarea factorului extern (în Comisii și secretariate), schimbarea componenței Comisiilor de evaluare, cu reexaminarea cazurilor dubioase sau afectate de duble standarde, cu perfecționarea metodelor de evaluare și asigurarea căilor eficiente de atac a deciziilor. Pe de o parte, aceste condiții ar răspunde unor critici legate de transparența și echitatea procesului, sporind încrederea internă și legitimitatea vettingului. Pe de altă parte, implementarea lor ar presupune blocarea procesului în curs și reluarea acestuia într-o altă formulă instituțională, ceea ce ar face imposibilă respectarea termenelor asumate în Foaia de parcurs, în special finalizarea până în decembrie 2026. Prin urmare, măsura de „reformare” a vettingului este nefezabilă, întrucât ar împiedica încheierea procesului în termenul-limită stabilit. Din perspectivă strategică, o astfel de abordare ar putea fi interpretată ca un regres în implementarea angajamentelor europene, chiar dacă are ca scop corectarea unor deficiențe interne.

Fuziunea Consiliului Superior al Magistraturii și a Consiliului Superior al Procurorilor ar reprezenta o schimbare structurală majoră în arhitectura constituțională și instituțională a Republicii Moldova. Nu este însă clar pe ce analize sau recomandări se bazează această propunere. Deși procurorii își doresc statutul de magistrat, acest fapt nu presupune automat și unificarea structurilor de autoadministrare. Din perspectiva noastră, o astfel de măsură nu este fezabilă în prezent și ar putea genera dezechilibre în separarea puterilor.

11 Rec(2018)8 privind justiția restaurativă în materie penală; Rec(2000)19 privind rolul Ministerului Public în justiția penală.

Reforma Curții Constituționale prin ajustări structurale și procedurale – precum stabilirea unui număr impar de judecători, prevenirea afilierii politice, introducerea cadențelor diferențiate ale mandatelor, clarificarea regulilor de vot și reducerea termenelor de examinare – vizează întărirea independenței și funcționalității instituției. Totuși, trebuie menționat că recent au fost deja operate modificări importante în ceea ce privește componența, procedura de numire și garanțiile de independență ale judecătorilor Curții Constituționale, astfel încât orice nouă intervenție ar trebui să fie bine fundamentată, pentru a evita instabilitatea instituțională și percepția de reforme succesive dictate politic.

Combaterea discursului de ură, promovarea păcii interne, dialogul cu minoritățile etnice și asigurarea așa-numitei „securități identitare”, deși, la nivel declarativ, acestea par obiective pozitive, formularea este prea vagă pentru a înțelege ce se intenționează concret. Noțiunea de „securitate identitară” nu are un corespondent clar în standardele internaționale și poate fi interpretată fie ca protejarea drepturilor culturale, lingvistice și religioase ale minorităților, fie ca un instrument de afirmare a unei identități majoritare – ceea ce ar ridica probleme serioase de compatibilitate cu drepturile omului. La fel, în privința combaterii discursului de ură, nu este clar dacă se propune o simplă aplicare mai riguroasă a legislației existente sau înăsprirea sancțiunilor penale și contravenționale.

Prin urmare, deși aceste măsuri ar putea fi considerate progresive dacă ar urmări consolidarea dialogului intercultural și protecția minorităților, lipsa clarității le face susceptibile de interpretări restrictive. Concluzia este că inițiativele sunt valoroase în principiu, dar necesită o definire mai precisă pentru a fi compatibile cu standardele europene și pentru a aduce beneficii reale în materie de drepturi ale omului.

Partidul Liberal

Uniți pentru
UE și
România
noastră!

Programul
electoral

Profil general al listei electorale

Lista de candidați se caracterizează printr-o structură de gen echilibrată, cu o ușoară predominanță a bărbaților – 53,4% față de 46,6% femei, raport care se menține și în primele 10 poziții (60% bărbați și 40% femei). Vârsta medie este una ridicată, de 56 de ani pentru întreaga listă și de 62 de ani pentru primii 10 candidați. Tinerii între 18–35 de ani sunt foarte slab reprezentați (6,9% din total și deloc în primii 10), în timp ce segmentul dominant îl constituie candidații de peste 51 de ani (67,2% din listă și 80% din primii 10). Candidații între 36–50 de ani reprezintă doar un sfert din listă (25,9%) și 20% în primii 10.

Din perspectiva domiciliului, candidații provin din 19 unități administrative din 36, ceea ce indică o diversitate teritorială moderată. Cei mai mulți candidați provin din alte orașe (44,8% din total și 60% în primii 10), urmați de cei din sate și comune (34,5% din listă, însă doar 10% în primii 10), în timp ce mun. Chișinăul este mai slab reprezentat (20,7% din total și 30% în primii 10).

Prezentarea generală a programului

PL se definește ca un partid pro-european și unionist, care consideră integrarea în Uniunea Europeană și unirea cu România drept obiective strategice majore. Programul său este structurat pe 10 capitole tematice, fiecare incluzând măsuri punctuale. Accentul este pus pe o reformă amplă a justiției, inspirată din modelul României. Printre propuneri se regăsesc măsuri progresive, precum digitalizarea, sporirea transparenței și combaterea corupției, dar și elemente controversate, de exemplu subordonarea procurorilor Ministerului Justiției, care ar putea genera discuții privind asigurarea independenței reale a sistemului. În privința drepturilor omului, programul face referiri punctuale, dispersate în mai multe capitole – justiție, social, educație, diaspora – vizând în special protecția victimelor, incluziunea persoanelor cu dizabilități, drepturile femeilor (inclusiv din diaspora), dreptul la educație și protecția culturală. Totuși, nu este prevăzut un capitol distinct dedicat exclusiv drepturilor omului.

Aspecte pozitive

Textul programului menționează aderarea deplină la instrumentele anticorupție ale Consiliului Europei și ale Uniunii Europene. Din perspectivă strategică, aderarea la standardele internaționale anticorupție este întotdeauna un pas progresiv: ea permite alinierea legislației și practicilor Republicii Moldova

la modele consacrate, sporește încrederea partenerilor externi și întărește mecanismele de prevenire și sancționare a corupției. Problema este că formularea generalistă nu transmite claritate și poate fi interpretată ca un simplu angajament simbolic, fără efecte imediate sau măsurabile. În absența unei liste clare și a unui plan de implementare, propunerea rămâne mai degrabă la nivel declarativ, fără posibilitatea de a-i evalua impactul, costurile sau pașii necesari. Măsura ar putea fi una pozitivă, dar necesită claritate și detalieri pentru a deveni un angajament operațional real.

Aspecte problematice

Reorganizarea CSM în două camere – una a judecătorilor și una a procurorilor – cu includerea unui reprezentant al societății civile este prezentată ca o soluție inspirată din practici europene (în special din modelul românesc). Totuși, o astfel de reformă ar presupune modificarea Constituției, întrucât structura și atribuțiile CSM sunt reglementate la nivel constituțional. Orice tentativă de schimbare ar implica o procedură anevoioasă, care necesită majorități calificate și poate genera blocaje politice. În contextul actual, în care sunt prioritare măsuri imediate și practice cerute de Uniunea Europeană, o asemenea dezbateră constituțională riscă să consume timp și resurse, fără garanții de reușită. Din aceste motive, măsura nu poate fi considerată nici progresivă, nici fezabilă: ea nu contribuie direct la obiectivele urgente de aliniere la standardele europene și, în loc să accelereze reformele, riscă să le încetinească prin blocaje administrative și instituționale. În plus, nu există explicații sau argumente clare care să fundamenteze această propunere. Chiar dacă procurorii aspiră la obținerea statutului de magistrat, acest lucru nu implică automat comasarea organelor de autoadministrare. O asemenea schimbare ar necesita amendamente constituționale majore și, în lipsa unei cerințe reale venite din interiorul sistemului, măsura nu pare oportună și ar putea afecta echilibrul puterilor în stat.

Top of Form

Propunerea de comasare a CNA și a Procuraturii Anticorupție poate fi catalogată drept una radicală și structurală, cu potențial de eficientizare, dar și cu riscuri majore de politizare și dezechilibru instituțional. În lipsa unei analize de impact detaliate și a unor consultări ample cu partenerii interni și externi, ea riscă să fie percepută ca o măsură populistă, inspirată dintr-un model străin, dar insuficient adaptată realităților Republicii Moldova. Un asemenea proiect există, care nu pare să fie susținut de sistem, dar se aliniază inițiativelor de reformă precedente.

Cele două instituții au roluri distincte: CNA se ocupă de prevenire

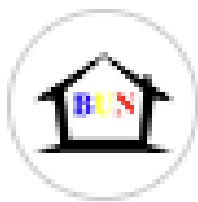
și investigație, iar Procuratura Anticorupție de urmărirea penală și controlul legalității. Comasarea ar concentra aceste atribuții într-o singură entitate, ceea ce ar putea reduce suprapunerile, dar ar genera și dezechilibre între funcțiile de investigare și acuzare, necesitând modificări legislative ample. Modelul DNA din România este adesea invocat ca exemplu, însă el funcționează într-un context constituțional diferit. În cazul Republicii Moldova, atât UE, cât și GRECO recomandă mai curând consolidarea capacităților instituțiilor existente și clarificarea competențelor, nu neapărat fuzionarea acestora.

O instituție unică ar putea crește eficiența, dar ar spori și vulnerabilitatea la presiuni politice, în lipsa unor mecanisme solide de numire, evaluare și control. În plus, strategiile anticorupție naționale au mizat până acum pe întărirea separată a CNA, ANI și Procuraturii Anticorupție, iar o comasare ar schimba direcția politicilor publice, necesitând un cadru normativ complet nou, cu impact semnificativ asupra resurselor umane, infrastructurii și cooperării interinstituționale.

Schimbarea statutului procurorilor (statut de magistrați, sub autoritatea Ministerului Public) este o propunere sensibilă, ce ar necesita modificări constituționale și o definire clară a acestui statut pentru a asigura coerența și transparența în sistemul judiciar. Dacă se urmărește acordarea garanțiilor specifice – independență, imunitate, incompatibilități – acestea sunt esențiale pentru menținerea încrederii publice. Totuși, unificarea statutului judecătorilor și procurorilor ar presupune o reformă amplă și atent fundamentată, mai ales după reformele recente.

Se invocă modelul francez, unde procurorii sunt considerați magistrați și se formează împreună cu judecătorii la aceeași școală de magistratură. Ministerul Public („parquet”) este responsabil de apărarea intereselor societății și aplicarea legislației penale, procurorii având statut de „magistrature debout”, distinct de judecătorii „du siège”. Parchetul este indivizibil (orice procuror acționează în numele întregului), dar nu este pe deplin independent, fiind coordonat de Ministerul Justiției. Constituția franceză reglementează Consiliul Superior al Magistraturii cu camere separate pentru judecători și procurori.

Astfel, dacă Republica Moldova își propune să urmeze acest model, este necesară o dezbatere amplă, clarificări legislative și constituționale, dar și o evaluare atentă a implicațiilor asupra independenței procurorilor și a echilibrului puterilor în stat.

**Blocul
Unirea
Națiunii**

**BUN e votul
cel mai bun!**

Program
electoral
neidentificat

Profil general al listei electorale

Lista de candidați se caracterizează printr-o structură de gen relativ echilibrată, cu o ușoară predominanță a bărbaților – 58,2% față de 41,8% femei, raport menținut și în primele 10 poziții (60% bărbați și 40% femei). Din punct de vedere al vârstei, media generală este foarte ridicată, de 63 de ani, iar pentru primii 10 candidați ajunge la 70 de ani. Tinerii între 18–35 de ani sunt aproape inexistenți (doar 2,5% din lista completă și deloc în primii 10), în timp ce candidații de 36–50 de ani reprezintă 20,3% din listă, dar nu sunt deloc prezenți în primele 10 locuri. Segmentul dominant este cel al candidaților de peste 51 de ani, care constituie 77,2% din lista completă și 100% din primii 10.

Din perspectiva domiciliului, candidații provin din 16 unități administrative din 36, ceea ce denotă o reprezentativitate teritorială redusă. Ponderea cea mai mare aparține celor din mun. Chișinău (55,7% din total și 90% din primii 10), urmați de candidații din alte orașe (29,1% din lista completă și 10% din primii 10), în timp ce candidații din sate și comune sunt mai slab reprezentați (15,2% din lista completă și deloc în primii 10).

Prezentarea generală a programului

Blocul Electoral „Unirea Națiunii” (BUN), format din Partidul Reîntregirii Naționale „ACASĂ” și Partidul Național Liberal, a fost constituit în 2025 pentru alegerile parlamentare din 28 septembrie. Blocul se poziționează pe un parcurs geopolitic pro-occidental și unionist. Totuși, din sursele online disponibile nu a fost identificat un program electoral detaliat, iar solicitării CRJM nu i s-a dat curs. Din comunicarea publică reiese că Blocul își propune să declare Republica Moldova drept „al doilea stat românesc” și să accelereze integrarea europeană, promovând astfel obiectivul de reunificare a națiunii.

Cercetând sursele disponibile online – inclusiv comunicate de presă, interviuri și lansări de campanie – nu am identificat nicio propunere concretă sau măcar o referire din partea Blocului Electoral „Unirea Națiunii” (BUN) la domeniile justiției și drepturilor omului. Această lipsă de informații face imposibilă evaluarea acestor segmente.

CALIN

Uniunea Creștin- Socială din Moldova

Împreună
vom avea
grijă de țară!

Program
electoral
neidentificat

Profil general al listei electorale

Lista de candidați se caracterizează printr-o structură de gen relativ echilibrată, cu o ușoară predominanță a bărbaților – 56,6% față de 43,4% femei. Raportul se menține și în primele 10 poziții, unde bărbații constituie 60%, iar femeile 40%. Din punct de vedere al vârstei, media generală este de 48 de ani, în timp ce pentru primii 10 candidați scade la 44 de ani. Candidații tineri (18–35 de ani) reprezintă 20,8% din lista completă și 20% din primii 10. Segmentul de vârstă 36–50 de ani are o pondere de 35,8% pe listă și este dominant în primele 10 poziții (60%). Candidații de peste 51 de ani constituie 43,4% din total, însă doar 20% din primii 10.

Din perspectiva domiciliului, candidații provin din 9 unități administrative din totalul de 36, ceea ce indică o reprezentativitate teritorială limitată. Ponderea cea mai mare aparține celor din mun. Chișinău – 71,7% din listă și 70% din primii 10. Candidații din alte orașe sunt foarte slab reprezentați – 3,8% din total și 10% din primii 10. Cei din sate și comune constituie 24,5% din listă și 20% din primii 10.

Prezentarea generală a programului

Un program electoral unitar pentru 2025, structurat pe capitole și măsuri operaționale clare (cu bugete, termene și indicatori de realizare), nu a fost identificat și nici nu a fost transmis la solicitarea CRJM. În consecință, se constată lipsa unei oferte programatice detaliate, comparabile cu standardele de transparență și planificare utilizate în practica internațională.

Din [sursele disponibile online](#) reiese că laitmotivul campaniei Uniunii Creștin-Sociale îl constituie mesajul „demontăm sistemul”, completat de sloganul oficial „Împreună vom avea grijă de țară”. Retorica publică a capului de listă Gabriel Călin și a formațiunii se axează preponderent pe narațiuni antisistem cu accente de contestare a ordinii instituționale actuale. Campania este concentrată mai degrabă pe mesaje mobilizatoare și critice decât pe un set de politici publice concrete.

Astfel, în locul unor măsuri sectoriale bine definite (în domenii precum economie, justiție, protecție socială sau educație), discursul UCSM se focalizează pe denunțarea clasei politice existente și promisiunea unei „resetări” radicale, fără a fi însoțit de un plan operațional. Această abordare nu oferă predictibilitate sau mecanisme de implementare a unor politici publice viabile.

**Partidul
Politic
Coaliția
pentru
Unitate și
Bunăstare**

**Du Moldova
înainte!**

**Programul
electoral**

Profil general al listei electorale

Lista concurentului electoral este caracterizată de o structură de gen relativ echilibrată, cu o ușoară predominanță a bărbaților – 59,3% bărbați și 40,7% femei, cu un raport similar în primele 10 poziții (60% bărbați; 40% femei). Vârsta medie a candidaților este de 49 de ani, identică în primele 10 locuri. Tinerii de 18–35 de ani reprezintă 13,6% din lista completă și 10% în primii 10). Segmentul 36–50 de ani reprezintă 33,9% din lista completă și 40% în primii 10), iar candidații de peste 51 de ani – 52,5% din lista completă și 50% în primii 10).

Din perspectiva domiciliului, candidații provin din 15 din cele 36 de unități administrativ-teritoriale, ceea ce indică o reprezentativitate teritorială limitată. Cei mai mulți au domiciliul în mun. Chișinău (52,5% din listă și 70% din primii 10), urmați de candidați cu domiciliul în alte orașe (25,4% din listă, însă 0% în primii 10) și cei cu domiciliul în sate/comune (22,0% din listă și 30% în primii 10).

Prezentarea generală a programului

Programul electoral este organizat pe nouă domenii tematice majore: economie liberală, energie ieftină pentru toți, conectivitate și transport rapid, educație și cercetare, cultură și identitate națională, ocrotirea sănătății, justiție dreaptă și independentă, securitate națională și diaspora. Un capitol distinct este consacrat justiției, fiind structurat pe patru direcții: creșterea transparenței și a accesului la justiție, consolidarea independenței magistraților, introducerea educației juridice pentru cetățeni și aplicarea principiului de toleranță zero la corupție. În schimb, drepturile omului nu constituie un capitol separat, ci sunt reflectate transversal – prin accentul pus pe drepturi și libertăți individuale, egalitate în fața legii și șanse egale pentru toți, însă lipsește un cadru operațional dedicat.

Aspecte pozitive

Digitalizarea completă a justiției, dosarul electronic unic, audierile la distanță, înregistrarea audio-video automată, repartizarea aleatorie – împreună cu măsuri de acces (taxe judiciare reduse, ghiduri pentru justiție incluzivă) și extinderea medierii poate crește transparența, trasabilitatea și predictibilitatea, reducând barierele pentru justițiabili, inclusiv pentru grupuri vulnerabile. În plus, interdicția explicită a imixtiunii politice în anchete și hotărâri, precum și sancționarea presiunilor asupra justiției constituie un semnal favorabil pentru consolidarea independenței sistemului

judiciar și protecția drepturilor fundamentale. O parte din aceste măsuri sunt deja prevăzute în Strategia 2022–2025: digitalizarea prin Programul Integrat de Gestionare a Dosarelor cu îmbunătățiri continue, e-Dosar judiciar (în regim de pilotare și cu acces pentru părți), videoconferință și interconectări între sisteme, precum și extinderea medierii (inclusiv opțiunea obligativității pe anumite litigii) și instrumente de acces precum centrele de informare, asistență juridică garantată de stat și portalul instanțelor.

Aspect problematic

Majoritatea proceselor să se încheie în maximum 6 luni. În această formă, mai degrabă o promisiune populistă decât o politică realistă: „6 luni” pare să fie un prag arbitrar care ignoră diversitatea cauzelor și factorii folosiți de CtEDO pentru „termenul rezonabil” (complexitatea dosarului, conduita autorităților și a părților, miza pentru reclamant). Fără un studiu de impact și fără garantarea resurselor, criterii obiective privind încărcătura pe judecător și excepții pentru cauze complexe, acest plafon de șase luni riscă să împingă sistemul spre ținte cantitative, cu efecte adverse asupra calității deliberării, dreptului la apărare și independenței judecătorilor.

A se vedea, în aceeași notă, comentariul la măsura concurentului electoral PAS și experiența recentă cu termene fixe (ex. Legea 100 pe corupția electorală).

**Partidul
Politic
Alianța
Liberalilor și
Democraților
pentru
Europa**

**Curajul
de a face
dreptate.
Curățăm
calea spre
Europa!**

**Programul
electoral**

Profil general al listei electorale

Lista concurentului electoral este caracterizată de o structură de gen relativ echilibrată, cu o ușoară predominanță a femeilor – 51,9% femei și 48,1% bărbați, însă în primele 10 poziții acest raport este schimbat (60% bărbați și 40% femei). Vârsta medie a candidaților incluși pe listă este de 44 de ani și de 49 de ani în primii 10. Tinerii de 18-35 au o pondere de 29,6% în lista completă, însă nu sunt reprezentați deloc în primele 10 poziții. Categoria de vârstă de peste 51 de ani este predominantă (31,5% din lista completă și 40% din primii 10).

Din perspectiva domiciliului, candidații provin din 10 din cele 36 de unități administrativ-teritoriale, indicând o reprezentativitate teritorială redusă. 63% din candidați au domiciliul în mun. Chișinău (50% din primii 10), urmați de candidații cu domiciliul în alte orașe (33,3% din lista completă și 40% din primii 10), apoi de cei cu domiciliul în sate/comune (3,7% din lista completă și 10% din primii 10). Toți candidații sunt membri ALDE, cap de listă fiind Arina Spătaru.

Prezentarea generală a programului

Programul electoral este structurat pe șapte capitole majore – „Curajul de a face dreptate”, „O economie pentru oameni, nu pentru rețele”, „Un stat care muncește, nu consumă”, „Sănătate cu responsabilitate”, „Respect pentru tradiție, reguli egale pentru toți”, „Pasager respectat, drumuri moderne” și „Calea curată spre Europa” – completate de angajamente măsurabile. Accentul central cade pe reformele instituționale, anticorupție și economie, care formează nucleul documentului. Un capitol distinct, „Curajul de a face dreptate”, este consacrat justiției și luptei anticorupție, incluzând măsuri precum crearea unei instituții anticorupție specializate („DNA peste Prut”), reducerea numărului de deputați și ministere, eliminarea privilegiilor politice și digitalizarea justiției. Pe componenta drepturilor omului, capitolul „Respect pentru tradiție, reguli egale pentru toți” prevede angajamente privind protecția copiilor și femeilor împotriva violenței, asigurarea egalității salariale, interzicerea discriminării, sprijin pentru persoanele cu dizabilități și pentru minoritățile naționale și etnice. Totuși, programul nu abordează aspecte esențiale precum libertatea de exprimare și de asociere.

Aspecte pozitive

Egalitate și nediscriminare. Programul formulează angajamente explicite pentru interzicerea discriminării (inclusiv pe criteriul orientării sexuale), extinderea serviciilor pentru victimele violenței, acces sporit pentru persoanele cu dizabilități și instituirea unui raport anual privind respectarea drepturilor. Direcțiile propuse sunt aliniate cadrului strategic național în vigoare – Planul Național în domeniul Drepturilor Omului 2024 – 2027. Introducerea unui raport anual public răspunde cerințelor de monitorizare și raportare prevăzute de strategiile și foile de parcurs naționale, facilitând evaluarea progresului pe indicatori. Programul ALDE se numără printre puținele programe electorale care formulează măsuri explicite și operaționale, în special în domeniul interzicerii discriminării.

Aspecte problematice

Confiscarea imediată a averilor nejustificate și „demiterea automată”. Formularea categorică a măsurii, riscă să contravină prezumției de nevinovăție și principiului proporționalității. În lipsa unui mecanism care explică cum exact vor avea loc aceste măsuri, promisiunea rămâne mai degrabă una populistă.

Reducerea numărului de deputați. Măsura nu este, per se, un derapaj, însă fără o analiză de impact asupra reprezentativității, măsura poartă mai degrabă un caracter populist. În plus, schimbarea ar necesita revizuirea Constituției (numărul actual de deputați este stabilit la nivel constituțional) – un proces deosebit de anevoios, ce implică avizul Curții Constituționale, termene și interdicții procedurale, consultări publice, vot în câteva lecturi și o majoritate calificată de 2/3. Din perspectiva cadrului strategic curent (foile de parcurs pe statul de drept, prioritățile de integrare europeană), o asemenea intervenție nu figurează ca prioritate de reformă și, fără fundamentare tehnică (scenarii instituționale, impact bugetar, funcționarea comisiilor, încărcarea pe mandat), riscă să redirectioneze resursele de la obiectivele urgente (integritatea și eficiența justiției, anticorupție, digitalizarea justiției) către o revizuire constituțională dificilă, cu beneficii neclare.

**Partidul
Politic
Partidul
Național
Moldovenesc**

**Generația
care Unește!**

**Programul
electoral**

Profil general al listei electorale

Lista concurentului electoral este caracterizată de o structură de gen relativ echilibrată, cu o ușoară predominanță a bărbaților – 53,7% bărbați și 46,3% femei, proporția păstrându-se și în primele poziții (60% bărbați și 40% femei). Vârsta medie a candidaților acestei formațiuni este de 40 de ani (43 de ani în primii 10). Tinerii de 18–35 de ani reprezintă 25,9% din lista completă și 10% din primii 10. Categoria 36–50 de ani este cea mai bine reprezentată (64,8% din lista completă și 70% în primii 10). Candidații cu vârsta de peste 51 de ani au o pondere de 9,3% din lista completă și de 20% din primii 10).

Din perspectiva domiciliului, candidații provin din 10 din cele 36 de unități administrativ-teritoriale, ceea ce indică o reprezentativitate teritorială redusă. Candidații cu domiciliul în mun. Chișinău reprezintă 70,4% din lista completă și 80% din primii 10. Aceștia sunt urmați de candidații cu domiciliul în alte orașe – 11,1% din lista completă și 10% din primii 10), apoi de candidații cu domiciliul în sate/comune – 18,5% din lista completă și 10% din primii 10). Toți candidații sunt membri ai PNM, cap de listă fiind Dragoș Galbur.

Prezentarea generală a programului

Programul electoral este organizat pe paisprezece capitole majore: reformă administrativ-teritorială, sănătate, educație, justiție, familie și demografie, agricultură și dezvoltare rurală, economie și piață liberă, cultură și identitate națională, protecție socială și pensii, diaspora, securitate națională și apărare, sport și viață activă, mediu și schimbări climatice, unirea cu România. Capitolul dedicat justiției este unul dintre cele mai detaliate și include măsuri precum: digitalizarea integrală a sistemului judecătoresc și repartizarea aleatorie a dosarelor prin inteligență artificială, stabilirea termenelor limită obligatorii pentru soluționarea cauzelor (6 luni la fond, 4 luni la apel, 3 luni la recurs), transmiterea online a ședințelor de judecată, crearea unui fond pentru tineret și sport din valorificarea bunurilor confiscate de ARBI și comasarea facultăților de drept la Bălți. Drepturile omului nu constituie un capitol separat, dar sunt reflectate transversal în domeniile familie și demografie, protecție socială, educație și cultură, prin angajamente legate de egalitate salarială, eliminarea discriminării și sprijin pentru persoanele cu dizabilități (inclusiv eliminarea reconfirmării anuale a dizabilităților ireversibile). Totuși, lipsesc măsuri explicite privind libertatea de exprimare, libertatea de asociere și protecția minorităților etnice, dincolo de cadrul cultural-identitar.

Aspecte pozitive

Digitalizarea justiției, repartizarea aleatorie (inclusiv prin sisteme de inteligență artificială) și transmiterea publică a ședințelor. Direcția este deja ancorată în Strategia Națională de Justiție 2022–2025: digitalizarea prin PIGD cu îmbunătățiri continue, e-Dosar judiciar și videoconferință, iar corectitudinea repartizării aleatorii este vizată prin revizuirea criteriilor și algoritmilor din PIGD. În acest cadru, introducerea unei repartizări asistate de IA și transmiterea publică a ședințelor pot fi implementate cu garanții clare: audit periodic al algoritmilor, audit al repartizării, plus standarde de securitate și protecția datelor. Astfel, măsurile reduc riscul de manipulare, cresc transparența și facilitează accesul la justiție, rămânând aliniate practicilor europene de digitalizare a justiției și recomandărilor CEPEJ.

Aspecte problematice

Termene procedurale „obligatorii” pentru soluționarea cauzelor. Abordarea propusă (regăsită cel puțin la încă trei concurenți electorali) contravine liniei din Strategia în domeniul Justiției 2022–2025. Strategia prevede analiza și ajustarea termenelor procedurale cu accent pe „termen rezonabil”, raportat la complexitate și standardele CtEDO. Standardele CtEDO impun evaluarea „termenului rezonabil” în funcție de complexitate, conduita părților și miza cauzei, plafonarea rigidă fiind neconformă cu acest cadru.

Desființarea agențiilor-cheie (ANRE, ANI, ANSA, APP) pe un motiv generic de „corupție”, fără criterii obiective, evaluare externă și garanții de independență pentru noile structuri, necesită analiză de impact și o tranziție etapizată pentru a evita costuri instituționale mai mari decât beneficiile.

Partidul Politic Liga Orașelor și Comunelor

**Cu față spre
popor**

**Programul
electoral**

Profil general al listei electorale

Lista concurentului electoral este caracterizată de o structură de gen relativ echilibrată, cu o ușoară predominanță a femeilor – 53,7% femei și 46,3% bărbați, cu un raport similar în primele 10 poziții (50% femei și 50% bărbați). Vârsta medie a candidaților este de 48 de ani (50 de ani în top 10). Tinerii de 18–35 de ani reprezintă 11,1% din lista completă, nefiind reprezentați în primele 10 poziții. Cea mai bine reprezentată categorie de vârstă (36-50 de ani) are o pondere de 53,7% din lista completă (60% din primii 10), fiind urmată de categoria de peste 51 de ani cu o pondere de 35,2% din lista completă (40% din primii 10).

Din perspectiva domiciliului, candidații provin din 15 din cele 36 de unități administrativ-teritoriale, ceea ce indică o reprezentativitate teritorială moderată. 14,8% din candidați au domiciliul în mun. Chișinău (30% în primii 10), 64,8% din candidați au domiciliul în alte orașe (60% în primii 10) și 20,4% din candidați au domiciliul în sate/comune (10% în primii 10), cap de listă fiind Alexandru Bujorean.

Prezentarea generală a programului

Programul electoral are o structură formată din 12 obiective majore, grupate pe direcții de acțiune ce vizează administrația locală, dezvoltarea comunităților, descentralizarea, infrastructura, echitatea socială și participarea civică. În domeniul justiției, programul prevede măsuri orientate spre transparență și eficiență, digitalizare cu accent pe combaterea corupției la nivel local și responsabilizarea autorităților publice. Drepturile omului nu formează un capitol distinct, dar apar transversal în program, prin angajamente privind egalitatea de șanse între comunitățile urbane și rurale, accesul echitabil la servicii publice (educație, sănătate, infrastructură) și sprijinul pentru grupurile vulnerabile prin politici sociale locale. Totuși, lipsesc măsuri specifice privind libertatea de exprimare, libertatea de asociere și protecția minorităților etnice, acestea fiind abordate doar indirect, prin prisma coeziunii comunitare.

Aspecte pozitive

Măsurile privind digitalizarea justiției (dosar electronic, acces public la hotărâri, ședințe transmise online, termene mai scurte) sunt aliniate acquis-ului UE pe digitalizarea justiției și recomandărilor CEPEJ; ele pot crește transparența, reduce costurile de acces și pot accelera soluționarea cauzelor. Fezabilitatea este ridicată dacă se asigură guvernanta IT, interoperabilitate și buget multianual (inclusiv fonduri UE). Profesionalizarea și meritocrația (concursuri reale, evaluări periodice cu indicatori obiectivi, salarizare competitivă) sunt măsuri progresive ce consolidează independența funcțională a judecătorilor și procurorilor, reducând riscul de capturare politică. Cadrul instituțional există (CSM, CSP, INJ), iar întărirea lui prin reguli clare, monitorizabile, este fezabilă și necesară. În același timp, măsurile sunt prezentate destul de sumar, ceea ce face complicat evaluarea acestora.

Aspecte problematice

Eventuala creare a unei singure instituții anticorupție după modelul DNA comportă riscuri de concentrare excesivă a competențelor și politizare, mai ales fără analiză de impact, garanții procedurale și mecanisme solide de numire și evaluare a conducerii. Fără o tranziție atentă, comasarea poate bloca dosare, poate crea conflicte de competență și vulnerabiliza controlul reciproc dintre instituții.

Modelul DNA din România este adesea invocat ca exemplu, însă el funcționează într-un context constituțional diferit. În cazul Republicii Moldova, atât UE, cât și GRECO recomandă mai curând consolidarea capacităților instituțiilor existente și clarificarea competențelor, nu neapărat fuzionarea acestora.

O instituție unică ar putea crește eficiența, dar ar spori și vulnerabilitatea la presiuni politice, în lipsa unor mecanisme solide de numire, evaluare și control. În plus, strategiile anticorupție naționale au mizat până acum pe întărirea separată a CNA, ANI și Procuraturii Anticorupție, iar o comasare ar schimba direcția politicilor publice, necesitând un cadru normativ complet nou, cu impact semnificativ asupra resurselor umane, infrastructurii și cooperării interinstituționale.

Victoria Sanduța

—
candidată
independentă

**Fără partid.
Fără
interese. Cu
principii!**

Program
electoral
neidentificat

Victoria Sanduța candidează în mod independent la alegerile parlamentare din 2025. Fostă judecătoare cunoscută pentru critica deschisă a corupției din justiție, Sanduța și-a centrat campania pe restabilirea integrității în justiție și guvernare. Se prezintă ca o reformatoare nepartizantă, reprezentând cetățenii dezamăgiți de sistem. Platforma Victoriei Sanduța este construită explicit în jurul reformelor urgente pentru o justiție independentă. Ea a afirmat adesea că „justiția cu adevărat independentă” este o prioritate de vârf. În materialele de campanie, a prezentat „Trei urgente, trei soluții” pentru sectorul justiției, care includ: (1) educație juridică pentru toți cetățenii, (2) un sistem de justiție cu adevărat independent și (3) promovarea pe merit a specialiștilor din justiție.

Aspect pozitiv

Educație juridică pentru cetățeni, asigurarea liberației de exprimare pentru magistrați și protecția avertizorilor de integritate – o măsură coerentă cu obiectivele de întărire a independenței justiției și cu accesul efectiv la drepturi. Propunerile corespund și cu obiectivele actuale de întărire a independenței sistemului judiciar și de asigurare a accesului efectiv la drepturi (Strategia 2022-2025, Planul Național în domeniul Drepturilor Omului). În contextul Republicii Moldova, aceste direcții sunt aliniate atât cu jurisprudența europeană privind libertatea de exprimare în sectorul public, cât și cu foile de parcurs ce vizează statul de drept.

Aspect problematic

Ideea numirii/alegerii directe a procurorului general riscă politizarea instituției și presupune cicluri de campanie care pot afecta independența urmăririi penale.

A se vedea comentariul la propunerea similară a candidatului independent Andrei Năstase.

**MOLDOVA
MARE**

**Partidul
Politic
Moldova
Mare**

**Pentru
Dumnezeu!
Pentru
pământ!
Pentru
moldovenii!**

Program
electoral
neidentificat

Profil general al listei electorale

Lista concurentului electoral este caracterizată de o structură de gen relativ echilibrată, cu o ușoară predominanță a bărbaților – 55,4% bărbați și 44,6% femei, cu un raport similar în primele 10 poziții (60% bărbați, 40% femei). Vârsta medie a candidaților este de 47 de ani, crescând ușor, până la 49%, în primele 10 poziții. Tinerii de 18-35 de ani au o pondere de 23,2% în lista completă și de 20% în primii 10. Persoanele cu vârsta de 36-50 de ani sunt reprezentate în proporție de 41,1% în lista completă și în proporție de 50% în primii 10. Candidații de peste 51 de ani au o pondere de 35,7% în lista completă și de 30% în primii 10.

Teritorial, candidații provin din 20 din cele 36 de unități administrativ-teritoriale, ceea ce indică o reprezentativitate bună. 35,7% din candidați au domiciliul în mun. Chișinău (50% în primii 10), 39,3% în alte orașe (50% în primii 10) și 25,0% în sate/comune, nefiind reprezentați în primii 10, cap de listă fiind Victoria Furtună.

Prezentarea generală a programului

Din declarațiile membrilor partidului în cadrul intervențiilor publice făcute în campanie, reiese că Partidul Moldova Mare pune accent pe valorile tradiționale, suveranitatea națională și măsurile anticorupție (președinta partidului fiind fostă procuroră anticorupție).

Aspect pozitiv

Insistența pe egalitatea în fața legii și pe combaterea impunității pentru corupție poate întări încrederea publică dacă este implementată cu garanții instituționale (transparență, criterii merit-integritate, control jurisdicțional).

Există totuși o inconsecvență de fond între promisiunea de „egalitate în fața legii” și insistența pe „familia tradițională” însoțită de opoziția față de „promovarea LGBT” (a se vedea mai jos). Prima presupune tratament egal și protecție nediscriminatorie pentru toți, în timp ce a doua privilegiază normativ un singur model familial și deschide calea unor politici excluzive față de alte tipuri de familii sau identități. Fără garanții explicite că principiul nediscriminării se aplică tuturor (inclusiv pe criteriul orientării sexuale și al identității de gen), mesajul pro-egalitate rămâne contradictoriu cu agenda „familiei tradiționale” și riscă să intre în coliziune cu standardele europene privind drepturile omului.

Aspecte problematice

Accentul declarat pe „familia tradițională” și opoziția față de „promovarea LGBT” riscă să legitimeze politici discriminatorii și să intre în tensiune cu standardele CEDO privind egalitatea și nediscriminarea. În justiție, promisiunile de „curățare” și „toleranță zero” nu sunt dublate de mecanisme procedurale clare (selecție, disciplină, garanții pentru independență), ceea ce poate aluneca spre justiție simbolică sau selectivă sub presiune politică.

**Partidul
Politic Noua
Opțiune
Istorică**

**Puterea
celor uniți!**

Program
electoral
neidentificat

Profil general al listei electorale

Lista concurentului electoral este caracterizată de o structură de gen relativ echilibrată, cu o ușoară predominanță a bărbaților – 54,5% bărbați și 45,5% femei, cu un raport de 60% bărbați și 40% femei în primele 10 poziții. Vârsta medie a candidaților este de 44 de ani (49 de ani în primii 10). Tinerii de 18–35 de ani au o pondere de 29,1% în lista completă și de 10% în primii 10. Categoria de vârstă 36–50 de ani are o pondere de 36,4% în lista completă și de 40% în primii 10, iar categoria de peste 51 de ani are o pondere de 34,5% în lista completă și de 50% în primii 10.

Din punct de vedere teritorial, candidații provin din 9 din cele 36 de unități administrativ-teritoriale, ceea ce indică o reprezentativitate limitată. 61,8% din candidați au domiciliul în mun. Chișinău (80% în primii 10), 16,4% în alte orașe (10% în primii 10) și 21,8% în sate/comune (10% în primii 10), cap de listă fiind Dmitri Torner.

Aspect pozitiv. Măsurile de transparență (publicarea tuturor contractelor), digitalizare și agenție anticorupție independentă merg în direcția unui stat de drept funcțional și previzibil. Diminuarea birocrăției și accesul echitabil la servicii pot reduce tratamentul discreționar, ceea ce sprijină egalitatea de șanse și reduce tentațiile de justiție selectivă.

Aspect problematic. Propunerea de a „curăța” Codul penal de „instrumente de presiune” asupra mediului de afaceri este formulată vag. O asemenea măsură poate slăbi răspunderea pentru infracțiuni economice și anticorupție. În zona drepturilor omului, accentul pe „valori tradiționale” și identitate națională, fără garanții explicite pentru minorități, lasă un gol privind protecția egală și incluziune.

A se vedea comentariul privind propunerea similară a concurentului „Moldova Mare”.

**Tatiana
Crețu**

—
candidată
independentă

**Moldova are
nevoie de
oameni care
să asculte
cetățenii!**

Program
electoral
neidentificat

Prezentarea generală a programului

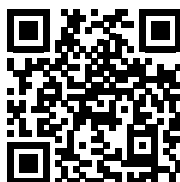
Propunerile candidatei sunt axate pe transparență, control parlamentar și guvernare deschisă, fiind combinate cu idei de dialog social, diaspora ca partener strategic și reformă teritorială orientată spre autonomie locală și echitate bugetară.

Aspecte pozitive

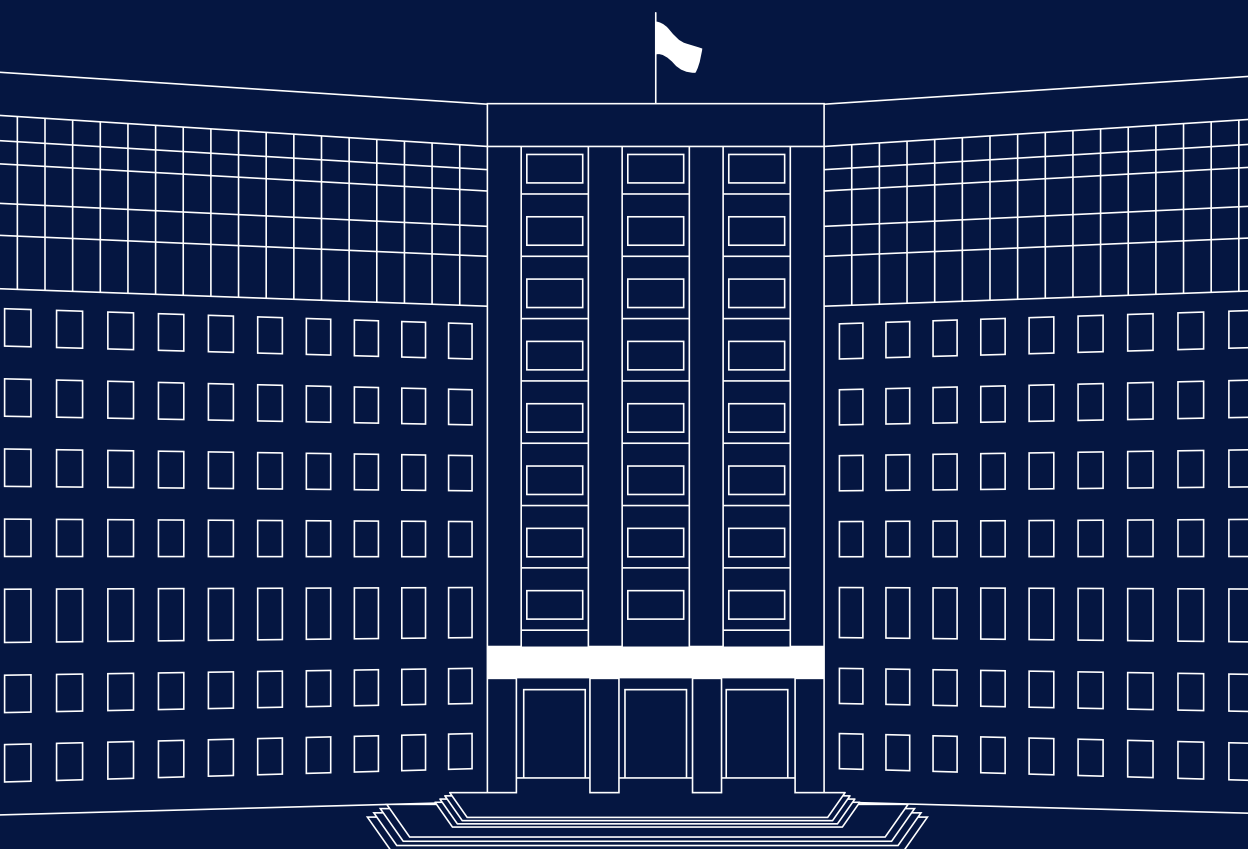
Procese și instituții, diaspora ca partener strategic. Măsurile propuse de Tatiana Crețu vizează transparența bugetară integrală, registru deschis al achizițiilor, meritocrație în funcția publică și mecanisme de dialog social, ceea ce este coerent cu standardele de guvernare deschisă și cu obiectivele statului de drept. Integrarea diasporei dincolo de retorică (consultare, co-proiectare de politici, eventuale canale dedicate de participare și investiții) poate crește legitimitatea decizională și aduce expertiză sau resurse în domenii critice (educație, sănătate, digitalizare). Autonomia locală, corelată cu formula „banii urmează cetățeanul”, are potențialul de a corecta inechitățile teritoriale și de a îmbunătăți accesul la servicii, iar raportarea periodică (inclusiv pe achiziții) și controlul parlamentar pe capitole-cheie (justiție, transpunerea acquis-ului) corespund politicilor curente din aceste domenii.

Aspecte problematice

Controlul justiției. Măsura este explicată vag și trebuie precizată ca evaluare a politicilor și a execuției bugetare, nu ingerință în cauze concrete; altfel, se periclitează separația puterilor. Invocarea modelului olandez de concertare rămâne aspirațională fără temei legal. În cele din urmă, lipsa unui pachet explicit care să vizeze drepturile fundamentale (anti-discriminare, protecția apărătorilor, garanții pentru libertatea de exprimare și de întrunire) lasă un gol în angajamentele candidatei.

Puteți susține activitățile
de cercetare și advocacy
ale CRJM printr-o
[donație online](#).

CENTRUL DE RESURSE JURIDICE DIN MOLDOVA

str. A. Șciusev 33,
MD-2001, Chișinău,
Republica Moldova

+373 22 84 36 01
+373 22 84 36 02

contact@crjm.org

www.crjm.org

crjm.org

[crjmoldiva](https://twitter.com/crjmoldiva)